No. 35. Donderdag 31 Augustus 1916. 16de Jaargang.

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

ORGAAN DER VEREENIGING

OOST EN WEST

Opgericht door Kolonel G. E. V. L. van Zuylen, 21 Maart 1900.

„Het Koloniaal belang is een algemeen Nederlandsch belang”.

KANTOREN:

HOOFDBESTUUR . . . . } HEULSTRAAT 17, DEN HAAG.
INLICHTINGENDIENST . . . . . } TELEFOON 4519.

MEDEDEELINGEN of INGEZONDEN STUKKEN moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie”, en gezonden aan de Presidente: HEERENGRACHT 7, DEN HAAG.

KOLONIAAL ARBEIDS- EN INFORMATIE-BUREAU „OOST EN WEST”: TIJDELIJK HEULSTRAAT 17, DEN HAAG, TEL. 4519.

Voor *Administratie* en *Verandering van Woonplaats* wende men zich tot den Administrateur: HEULSTRAAT 17, Tel. 4519.
Voor *Advertentiën* tot de DRUKKERIJ TEN HAGEN, NOBELSTRAAT 20, Telefoon intercomm. 2793, beiden DEN HAAG.

VEREENIGING „OOST EN WEST”.

Afdeeling 's-Gravenhage.

LEZING van den Heer L. M. F. PLATE, Assist.-Resid. m. v., op Vrijdag 22 September a.s., in de „Oranje Societeit”, Prins Hendrikplein, aanvang 8 uur, n.m. Onderwerp: De Koppensnellers van Zuid-Nieuw-Guinea, met lichtbeelden.

Toegangskaarten voor leden van de Vereeniging met familie van Maandag 3 September af verkrijgbaar bij den Secretaris, Laan van Meerdervoort 187, van 10-12 en van 2-4 uur.

Eerste Koloniaal Onderwijs-Congres.

Ernstig hebben wij ons afgevraagd of het wel nut zoude hebben, om een verslag van dit congres in ons weekblad op te nemen, daar toch alle groote dagbladen in Nederland ons daarmede vóór zijn geweest. Maar de overweging, dat er wellicht op de kleinere plaatsen van ons land en vooral in Indië leden onzer vereeniging zouden kunnen zijn, die het nog niet onder de oogen hadden en meer nog de overweging, dat in het orgaan van een vereeniging als „Oost en West”, deze groote gebeurtenis toch moest worden vastgelegd middels een verslag, deden ons besluiten het toch op te nemen. Beperkte ruimte noodzaakt ons, dit in beknopten vorm te doen; alleen de openingsreden van Eere-voorzitter en Voorzitter zullen hierop een uitzondering maken.

Op 28 Augustus 1916 werd het Eerste Koloniale Onderwijs-Congres te 's-Gravenhage geopend.

Alvorens de Eere-voorzitter, Z. E. de Minister van Koloniën, de heer Mr. Th. B. Pleyte, de openingsrede hield, las de Voorzitter, de heer Mr. J. H. Abendon, een schrijven voor, waarin namens Z. K. H. den Prins der Nederlanden, Beschermheer van het congres, bericht van verhindering werd gegeven en de beste wenschen voor het welslagen van het congres werden geuit.

De heer Mr. Pleyte hield daarna ongeveer de navolgende rede:

Het is de wensch geweest van het Bestuur van het Eerste Koloniaal Onderwijscongres, dat het lid der Landsregeering, dat het bestuur der Koloniën tot zijn ambt heeft, in deze openingsbijeenkomst den zetel der eere zou innemen.

De uiting van dien wensch heb ik met voldoening vernomen.

Niet ter wille van mij zelf, niet omdat mij daardoor het uitzicht geopend werd op een paar dagen leerrijk tijdverdrijf of kostelijke afwisseling in den dagelijkschen arbeid, want aan tijdverdrijf bestaat geen behoefte, aan afwisseling stellig geen tekort, maar omdat ik daaruit de erkentenis meende te mogen afleiden, dat de overheid als leidsvrouwe op het gebied der onderwijsverzorging in Indië door hen, die het meest bevoegd zijn, de wijze waarop zij haar taak vervulde, te beoordeelen, gaarne wordt gezien en de slotsom mag worden opgemaakt, dat zij zich van warme belangstelling en gulle medewerking mag verzekerd houden.

En die belangstelling, die medewerking heeft zij noodig in dezelfde mate als het jonge rijstgewas den warmen zonnegloed en de gulle buien van den Westmoesson.

Het Indisch onderwijs en met name dat voor de zonen en dochteren des lands, is als de teere bibit, uitgeplant op de pas bewerkte sawah in het land onzer liefde, het land onzer zorg. Ik herinner U aan Vondel's woorden:
„Daar hoeft nog tijt toe om in krachten aan te groeien.”
„Ziet toe, Uw telgh is teer en effen aan het bloeien.”

Het duurt niet lang meer of drie eeuwen zijn verstreken sedert een stoute opperkoopman der V.O.C. op de puinhoopen van het oude Jacatra de Statenvlag heesch en den grondslag legde voor het Nederlandsch gezag in de Indische eilanden-zee.

Dat naderend eeuwgetij doet terugblikken in het weleer en de vraag rijzen, of het door de Compagnie en haar rechtverkrijgenden gevoerde beleid in de overzeesche gewesten van dien aard is geweest, dat zij, geroepen daarvan verantwoording af te leggen, met vertrouwen een oordeel mogen tegemoet zien, met geheven hoofde voor hun gericht kunnen bestaan.

Wanneer de vierschaar werd gespannen door vreemdelingen — ik denk aan Clive Day, aan Chailley Bert, aan tal van anderen — die vrij verre blijven van de Indische samenleving, niet meegesleept door maatschappelijke en geestelijke stroomingen, het land bereisden, dan kan men zich gerust weten.

De ontroering gewekt door de aanschouwing van een in den maannacht pralenden Boro Boedoer, de verrukking, geboren uit den aanblik van den door de eerste stralen van den dageraad in onbeschrijfelijke kleurenpracht fonkelenden statig dampenden Semeroe, de indruk van een cultuur, die zich in den nacht der tijden verliest, van een natuurschoon, dat gezegd wordt zijn wedergade ter wereld niet te vinden, werkt na.

Wie gedroomd had zijn meerdere kennis van land, taal en volk, misschien zijn genoegen, zijn tijdverdrijf niet te zullen erlangen, dan tot den prijs van bovenmatige inspanning, ongemak en gevaar, heeft orde en rust en behaaglijkheid ontdekt, prijst de willige lijdzaamheid van het volk, de wijsheid van zijn heerschers.

Er bestaan personen, die met Indië dwepen.

Maar komen op de schepenbank plaats nemen Nederlanders met gedegen kennis van Indië, mannen wier namen ook door Indië met eere worden genoemd — ik behoef geen namen te noemen, zij zijn op aller lippen — men zij er zeker van, dat hun uitspraak luiden zou: „Landgenooten! Stoft niet op uw koloniaal bezit; beseft uw koloniale zaak! De waarde uwer natie wordt afgemeten naar wat gij voor den bruinen broeder hebt gedaan. Gordt u aan tot inlossing van het woord van Batavia's stichter. Daar zou immers in Indië iets groots worden verricht.

De tijd, die mij is toegemeten, het doel onzer samenkomst, leenen zich niet tot het opmaken der balans over Nederland's beleid in Oost-Indië.

Uwe belangstelling in het Indisch onderwijs, in de eerste plaats het onderwijs voor inlanders, voert u herwaarts.

Ik volsta dan met de mededeeling, dat wij eerst aan het begin staan dier onderwijsvoorziening.

Dat de belangstelling in het onderwijs van jongen datum is — daarvoor behoeven we ons niet te schamen. Elders in het Oosten is die belangstelling ook laat ontwaakt en is men op het stuk van volksopvoeding bij Ned.-Indië zeker niet vooruit. De conservatieve opvattingen in Indië, die de samenstellers van het Regeeringsreglement deden aarzelen volksopvoeding tot Regeeringstaak te verklaren, zijn mede oorzaak, dat die taak nog niet tot volle ontwikkeling is gekomen. Ik herinner er hierbij aan, hoe Minister Pahud de opvatting deelde, dat vrijheid van drukpers en openbaar onderwijs in Indië uit den booze zouden zijn.

En daarbij ontbrak alle drang en medewerking van de inlandsche bevolking, was er van een openbare meening ten deze geen sprake, verkeerde de Regeering in onwetendheid omtrent de opvattingen van het volk en zocht naar den weg.

In 1872 had de eerste inrichting van het inlandsch onderwijs plaats. De Regeering meende den eersten steen te leggen voor een grootsch bouwwerk. In 1884 had zij al haar bekomst van den maatregel.

De bevolking waardeerde allerminst wat haar was toegedacht, de uitkomsten van het onderwijs bevredigden niet. 's Lands middelen — gevolg van den Atjeh-oorlog — drongen tot zuinigheid. Men ging inbinden. De zaak werd op een goedkoopje voortgezet.

Toen in het begin dezer eeuw een vaardig en onverschrokken Indisch dagbladschrijver, de heetgebakerde Mr. P. Brooshooft, in een vlijmend vlugschrift, tot opschrift dragende: „de Ethische koers in de koloniale politiek”, die politiek onder het ontleedmes nam, legde hij een harer groote onvolkomenheden, de onderwijsvoorziening, bloot.

Vijftien jaren zijn sedert verstreken. Jaren waarin in het verre Oosten gebeurtenissen plaats vonden, die een nieuw tijdperk zouden inluiden.

Op 17 April 1895 werd te Shimoweseki de vrede gesloten tusschen China en Japan; het rijk der Rijzende Zon zag zijn gebied, behalve met grondgebied op het vasteland, uitgebreid met Formosa en de Pascadores-eilanden.

Op 10 December 1898 werd tusschen Spanje en de Vereenigde Staten het tractaat van Parijs gesloten, waarbij Cuba, Portorico, Guam en de Philippijnen onder de vlag der Stars and Stripes gebracht werden.

Bij het vredesverdrag van Portsmouth van 25 Aug. 1905 moest Rusland aan Japan de vrije hand laten in Korea en werden de havens Port Arthur en Talienwan met de territoriale wateren van het Moscovistische Rijk afgescheiden.

Een andere geest kwam in het Oosten gevaren, ook in de volkeren, die geen deelnemers waren geweest in den strijd.

En in het ontvankelijk gemoed van zoo menigen Oosterling, die lijdelijk den weg afsukkelde, hem door den min of meer belangloozen Westerling gebaand, ontvonkte de hoop, dat zijn ras, zijn volk, eenmaal door eigen kracht een betere plaats onder de zon zou kunnen innemen.

Men had het verstaan: Kennis baart welvaart; kennis schaft levensvreugde; kennis is macht.

Het inzicht der Regeering was, dank zij ook den invloed van het Parlement, den drang der bevolking vóór geweest; het kwam er op aan dien bij te houden.

Men moet erkennen, dat veel is tot stand gekomen.

In 1875 werd lager onderwijs genoten door 17000 leerlingen, waarvan 14000 inlanders. De kosten beliepen rond 3 ton, waarvan drie vierden werden besteed voor het onderwijs voor de kinderen der Europeanen.

In 1915 werd lager onderwijs genoten door bijna 700000 leerlingen, waarvan rond 666000 inlanders. De kosten beliepen rond 10½ millioen, waarvan $^3/_8$ werd besteed aan het onderwijs van de kinderen der inlanders, terwijl de gezamenlijke kosten van het onderwijs, dus ook middelbaar en vakonderwijs medegerekend, 16½ millioen bedroegen.

Is de drang naar onderwijs bijgehouden, zóó dat in alle behoeften kan worden voorzien?

De vraag moet ontkennend beantwoord. Veel is gedaan, maar niet genoeg.

Kan het zoeken naar een zondebok uitkomst geven?

Een koloniaal staatsman „onvermoeyelijck en onverdrietelijck in arbeid, die sich wel redden konde, expediet in alle voorvallende saecken, noyt om raadt ende uytcomste verlegen" — zijn beeld rijst vóór het Departement van onderwijs op het Waterlooplein te Batavia — zag zich in Sept. 1618 voor de noodzakelijkheid gesteld, de verantwoordelijkheid te aanvaarden, voor zaken, die hij niet billijkte, nochtans niet had kunnen voorkomen.

„Trect", zoo schreef hij Heeren XVIIen, „Trect de voorgaande misslagen niet in consequentie; daar can in Indië wat groots verrigt worden."

Dit voorbeeld trekt aan.

Jammeren over tekortkomingen van hen, die ons voorgingen, zal geen baat geven. Er moet aangepakt worden, ingehaald wat werd verzuimd, door mij, door u, door allen wien de ontwikkeling onzer koloniën, Ned.-Indië in het bijzonder, ter harte gaat.

Op welke wijze?

Zóó dat een iegelijk zeggen kan: Ik heb mijn plicht gedaan.

„Wat ons moet nopen tot plichtsbetrachting tegenover Indië" — zeide Brooshooft in zijn vlugschrift van 1901 — „is de beste der menschelijke neigingen: het rechtsbewustzijn, het gevoel, dat wij den, tegen zijn wil, van ons afhankelijk geworden Javaan het beste moeten geven wat wij voor hem hebben, de edelmoedige drang van den sterkere om den zwakkere rechtvaardig te behandelen. Eerst wanneer onze koloniale politiek ademt in dezen dampkring, zullen wij voor Indië goede meesters zijn."

De besprekingen van het Eerste Koloniaal Onderwijscongres zullen in hoofdzaak gewijd zijn aan de belangen van het inlandsch onderwijs in Ned.-Indië.

Vandaar dat mijn openingswoord daaraan was gewijd.

Moge het u allen gegeven zijn door uwen arbeid nut te stichten en de voldoening daarvan u niet worden onthouden. Ik verklaar het Koloniaal Onderwijscongres te zijn geopend.

De rede van den Minister werd warm toegejuicht.

De Voorzitter van het Congres, de heer Mr. J. H. Abendanon, dankte uit aller naam den Minister van Koloniën voor zijne bezielde en bezielende woorden en hoopte met den Minister, dat wij iets zullen kunnen doen in het belang van het onderwijs in Indië. Spr. uitte vervolgens zijn vreugde over de aanwezigheid van den Commissaris der Koningin in Zuid-Holland, den Wethouder van Onderwijs te 's-Gravenhage en vele andere invloedrijke personen en riep aller steun in voor het onderwijs in Indië.

In aansluiting aan de rede van den Minister, vroeg spr. vergunning een nagalm te doen hooren van ± 40 jaar geleden. Spr. was toen eens als griffier met den omgaanden rechter op een reis door Bantam, Batavia en Cheribon; spoorwegen waren toen zeer schaarsch — alleen het lijntje Batavia-Buitenzorg bestond — en de reis ging per z.g. postwagen. Op bepaalde afstanden, waar van paarden moest worden verwisseld, waren z.g. postloodsen gebouwd, welke langzamerhand punten van gezellig verkeer waren geworden. Het viel spr. toen op, dat bij die postloodsen zooveel kinderen aanwezig waren en hij een van die loodsen vroeg hij — onervaren als hij toen nog was in onderwijszaken — aan een ouden man of de scholen soms vacantie hadden, dat al die kinderen zoo vrijaf hadden. Het oudje gaf toen in zijn zangerige taal ten antwoord, dat er geen scholen waren en die kinderen daar altijd rondliepen. Spr. kreeg toen het besef, dat daarin verandering moest komen.

Het onderwijs was toen zeer beperkt. Er was wel een kleine opleving te bespeuren geweest, maar sedert 1884 volgde weder een inzinking. Het volk voelde geen behoefte aan onderwijs en vroeg daar ook niet om. Het had door cultuur-stelsel, heeren- en andere diensten, geen tijd om aan zulke zaken te denken.

Nu is veel verbeterd. Het volk vraagt thans dringend om onderwijs. De Regeering heeft gegeven en zal blijven geven.

Rondom ons woedt de oorlog; er zijn nu weer twee oorlogen bijgekomen en daarom is het een reden tot dankbaarheid, dat het ons gegeven is dezen arbeid in rust en vrede te kunnen verrichten.

Een groot voorrecht is het ook, dat wij hier zoo eensgezind bij elkaar zijn. Ons bestuur is samengesteld uit vertegenwoordigers van alle richtingen. Als het gelukt zoo voort te gaan en hand in hand te arbeiden aan het groote doel, dan zal zich een groote toekomst openen tot eere van Nederland, tot zegen en vooruitgang van Ned.-Indië.

Wie weet hoeveel talenten zijn verloren gegaan, omdat de gelegenheid om onderwijs te genieten voor hen ontbrak. Thans is die gelegenheid er en moet zoo worden uitgebreid, dat allen, zonder aanzien van rang, stand of geslacht onderwijs kunnen krijgen. Dan zal, dan moet de dag komen, dat wij met voldoening op onzen arbeid terug zien. (Applaus).

Vervolgens nam de heer J. van Andel, voorzitter van de tentoonstellings-commissie, het woord ter opening van de congres-tentoonstelling, welke beoogt te laten zien welke hulpmiddelen bij het onderwijs er reeds zijn, maar meer nog om te doen uitkomen wat er nog aan ontbreekt en daarmee den ijver te prikkelen om nog meer te geven. Spr. brengt dank aan allen, die door inzendingen hebben meegewerkt aan het welslagen. Hij betreurt het, dat door slechte verbindingen, de zendingen uit Suriname, en Curaçao nog niet zijn aangekomen. De Regeeringsinzending uit Curaçao is te Amsterdam aangekomen en kan misschien nog voor de sluiting der tentoonstelling worden geëxposeerd. Spr. eindigt met een opwekking tot belangstelling in deze tentoonstelling en verklaart haar hiermede geopend.

Terwijl de Voorzitter zijn dank uitsprak tot de tentoonstellings-commissie voor haren arbeid, kwam Prof. Dr. Kern in de zaal en de heer Abendanon nam de gelegenheid te baat om den bejaarden geleerde, onder luid applaus van de vergadering, te huldigen en de aandacht te vestigen op diens onverganklijke belangstelling voor zijn geliefd Indië.

Nadat de secretaris, de heer A. van Witzenburg, mededeeling had gedaan van de afzending van telegrammen aan H.H. M.M. de Koningin en de Koningin-Moeder en Z.K.H. den Prins, waarin van de opening van het congres was kennis gegeven en hulde was betuigd, werd door de aanwezigen een rondwandeling op de tentoonstelling gemaakt.

Bij de heropening van de zitting werd de voorzitterszetel ingenomen door den eersten Onder-voorzitter, den heer C. R. Bakhuizen van den Brink.

Deze deelde mede, dat hij het voorzitterschap tijdelijk had overgenomen, omdat de heer Abendanon, pas hersteld was van een ernstige ongesteldheid en zich nog eenigszins moest sparen. Spr. gaf zijn vreugde te kennen over dat herstel en sprak de hoop uit, dat het spoedig volkomen zoude zijn, zoodat de heer Abendanon nog lang zou kunnen blijven voortarbeiden aan deze door hem zoo geliefde taak, waartoe hij, door zijn vroegeren werkkring van Directeur van Onderwijs, als aangewezen was. Spr. drukte ook zijn blijdschap uit, dat zooveel vrouwen belangstelling toonden in dit congres, maar moest tot zijn diep leedwezen hier enkele bekende voorstanders van de uitbreiding van onderwijs voor Inlanders missen; zijn gedachten verwijlden daarbij voornamelijk bij den ons te vroeg ontvallen heer Mr. C. Th. van Deventer.

Voorts bracht spr. in herinnering, dat op het congres geen besluiten zullen worden genomen, noch beslissende voorstellen gedaan, doch dat alleen aan belangstellenden de gelegenheid zal worden gegeven zich te uiten, opdat latere congressen hun voordeel zouden kunnen doen met het gesprokene, waarbij echter alle partijzucht verre moest blijven. Naast de leuze door den Minister geuit: „Kennis is macht", stelde spr. deze: „Kennis is liefde." (Applaus).

De op het congres te behandelen vraagstukken werden neergelegd in 8 vraagpunten, waarvan de behandeling over drie dagen — 28, 29 en 30 Augustus — was verdeeld.

Aan de orde is thans vraagpunt I:

In hoever is samensmelting van het onderwijs ten behoeve van alle bevolkingsgroepen in Ned.-Indië wenschelijk en mogelijk?

a. Hoe moet deze samensmelting tot stand komen?

b. Voor zoover geen samensmelting wenschelijk of mogelijk is: welke beginselen moeten dan gelden voor het lager en het voortgezet onderwijs voor de niet-Europeesche bevolkingsgroepen?

Prae-adviezen over dit onderwerp werden uitgebracht door de heeren H. J. F. Borel, oud-adviseur voor Chineesche zaken in N.-I.; C. Lekkerkerker, oud-inspecteur inl. onderwijs in N.-I.; en A. van Witzenburg, oud Ind. onderwijzer.

De heer Lekkerkerker heeft in zijn prae-advies de volgende stellingen verdedigd:

Aangaande de algemeene beginselen meent de heer Lekkerkerker dat de onderwijskundige regelen gelden voor de jeugd van alle landaarden. Alleen de eischen der practijk zullen voor Chineesche leerlingen op ondergeschikte punten afwijkende regelingen noodzakelijk maken.

Arabische en Klingaleesche kinderen blijven buiten beschouwing wegens hun zeer gering aantal op de scholen.

Stellingen 1. Samensmelting of unificatie van het lager onderwijs der verschillende bevolkingsgroepen waaronder te verstaan het onderwijs in de zeven eerste leerjaren, is niet wenschelijk en niet mogelijk.

2. De bezwaren tegen die samensmelting nemen in gewicht af, naarmate de leerlingen toenemen in ontwikkeling.

3. Voor zoover het middelbaar onderwijs betreft is de samensmelting, hoewel daartegen nog wel paedagogische bezwaren zijn in te brengen, wel uitvoerbaar en ook om practische en politieke redenen gewenscht, met dien verstande, dat de leerplannen der gemeenschappelijke scholen voor middelbaar onderwijs ten dienste van Europeanen en niet-Europeanen de noodige soepelheid bezitten om aan enkele bijzondere vereischten voor de verschillende bevolkingsgroepen te kunnen voldoen.

Die soepelheid van het leerplan zal zich moeten uiten in het facultatief stellen van eenige lessen voor de leerlingen van elken landaard.

4. Voor het hooger vakonderwijs en het universitair onderwijs behoort geen verschil meer te bestaan tusschen het onderwijs der verschillende landaarden.

5. Het lager onderwijs voor niet-Europeanen waarop algemeen middelbaar onderwijs of middelbaar vakonderwijs moet volgen, houde rekening met de latere samensmelting der onderwijstakken als bedoeld sub 3. Voor dit deel van het niet-Europeesche lager onderwijs zij het alzoo: convergentie, geen unificatie met het Europeesche lager onderwijs.

6. Indien er bij de verschillende bevolkingsgroepen voldoende vraag blijkt te bestaan naar zuiver meer uitgebreid lager onderwijs — waaronder hier te verstaan onderwijs dat in zich zelven einddoel zij, niet voorbereidt voor vakscholen, noch zelve vakonderwijs is, en niet wordt gegeven door vak-, maar door klasse-onderwijzers — is het wenschelijk M.U.L.O.-scholen op te richten voor elken landaard afzonderlijk, opdat dit onderwijs volkomen zal kunnen beantwoorden aan de bijzondere opvoedingseischen voor elke groep.

M.U.L.O.-scholen van dezen aard zijn alleen toelaatbaar, indien zij haar karakter zuiver bewaren.

De korte inhoud van het praed-advies van den heer Borel is:

Samensmelting van het onderwijs ten behoeve van alle bevolkingsgroepen is m.i. in beginsel wel wenschelijk, maar, in de tegenwoordige tijdsomstandigheden, practisch nog niet mogelijk.

Indien samensmelting van het onderwijs beoogd wordt, zoo dienen ook voor Chineezen, Inlanders en alle andere landaarden, de vruchten van dat onderwijs dezelfde te zijn als voor Europeanen, d.w.z. alle betrekkingen, ambten, enz., die Europeesche scholieren zich kunnen verwerven door hun uit dat onderwijs opgedane kennis, dienen ook voor Chineesche, Inlandsche e.a. scholieren open te staan. Samensmelting van onderwijs zonder gelijke verkrijgbaarheid van de vruchten daarvan lijkt mij absurd toe.

Deze kwestie raakt alzoo een diepere: De gelijkheid van rechten voor alle rassen in N.-I., de verdwijning, voor goed van het idee: overheerschers en overheerschten, de politieke en parlementaire onmondigheid van Indië, en daardoor vanzelf ook de verdwijning van het bureaucratische despotisme, dat ik als de grootste belemmering van Indië's vooruitgang beschouw.

Voor zoover Inlandsche en Chineesche kinderen aan de eischen voldoen, die voor toelating gesteld worden, behooren zij echter m.i. nu reeds op de Nederlandsche lagere school te worden toegelaten. Alzoo ik ben voor en adviseer tot: „De openstelling van alle openbare scholen voor ieder, die aan de eischen voldoet, zonder onderscheid van ras."

Slotsom: Ik acht samensmelting van onderwijs onmogelijk zonder samensmelting van rechten en verplichtingen van alle bevolkingsgroepen tot één en dezelfde burgers. Zijn zij hiertoe nog niet rijp, zoo dienen zij, door voorbereidend onderwijs, hiervoor rijp gemaakt te worden, echter vooral, niet als „overheerschten" of „Vreemde Oosterlingen."

De heer A. van Witzenburg komt in zijn praeadvies tot de volgende slotsom:

1⁰. Al zal het ons nooit lukken om het Nederlandsch geheel tot een moedertaal voor de Inlanders te maken, moeten we toch met de „moeder" rekening houden.

We mogen niet blind zijn voor de kracht, die er voor een volk uitgaat van de vrouw in het algemeen, van de moeder in het bijzonder. Ontwikkelde vrouwen dulden geen onontwikkelde maatschappij.

Is het mogelijk gebleken, dat de man zich dikwijls tevreden stelt met een onontwikkelde levensgezellin, zelfs wanneer hij zelf ontwikkeld is, het omgekeerde is vrijwel onmogelijk.

Een ontwikkelde man en een onontwikkelde vrouw kunnen in goed huwelijk samenleven, het omgekeerde zal niet gaan. Wat meer zegt: Een ontwikkelde vrouw wijst den onontwikkelden man af.

Wie de ontwikkeling der vrouw met kracht bevordert, werkt hard aan de ontwikkeling der geheele maatschappij.

Bovendien — en betoog hoeft dit niet — de ontwikkelde moeder verheft de maatschappij der naaste toekomst.

Noodig is dus, dat in Indië met kracht het werk der „Kartinivereeniging" wordt ter hand genomen en het zou wenschelijk zijn, wanneer de regeering zelf de hand aan den ploeg sloeg;

2⁰. goed gereglementeerd voorbereidend onderwijs, opdat er niet, zooals nu nog een zekere verwarring ontstaat tusschen dit voorbereidend en het lager onderwijs. Nu loopen ze nog veel te veel dooreen;

3⁰. de opleiding tot onderwijzer (Inlandsch) moet geheel op het onderwijs geven in de Hollandsche taal worden gericht en er moeten veel meer kweekscholen voor Inlandsche onderwijzers worden opgericht;

4⁰. de positie van den Inlandschen onderwijzer moet worden verbeterd. Het aanzien van het onderwijs hangt af van het aanzien, waarin de onderwijzer staat. Wordt de laatste gering geschat, dan zijn alle woorden van waardeering over zijn hooge roeping en over het belang van zijn werk, ook niets meer dan woorden;

5⁰. ook op de Inlandsche scholen der 2e klasse moet het Nederlandsch worden ingevoerd;

6⁰. in de desa's moet primitief onderwijs gegeven worden, ten einde de volksmassa eenigszins op te heffen uit den analphabetischen toestand, waarin ze nog verkeert;

7⁰. voor zooveel dat mogelijk is late men Inlanders en Chineezen toe op de Europeesche scholen.

Voor zooveel dat mogelijk is, want men mag nimmer het peil dier scholen verlagen. Daartoe is het gebiedend noodzakelijk, dat geen leerlingen worden toegelaten, die het Hollandsch niet spreken, nagenoeg als een Hollander. Dit zal een aansporing zijn om tot dit standpunt te komen.

Van lieverlede zal het aantal Chineesche en Inlandsche gezinnen, waaruit zulke kinderen voortkomen, toenemen, vooral natuurlijk, wanneer de Kartinischolen goed hebben gewerkt;

8⁰. het M.U.L.O. worde goed ingericht, maar ook hier wake men er voor, dat de Europeaan niet worde benadeeld ten bate van den Inlander.

Verlaagt men het peil van het onderwijs voor Europeanen, dan zet men het geheel achteruit. Niet het onderwijs voor Europeanen moet den Inlander naderen, maar het onderwijs voor Inlanders moet den Europeanen trachten nabij te komen;

9⁰. de gelegenheid om vakonderwijs en hooger onderwijs te ontvangen moet op ruime schaal geopend worden;

10⁰. zij, die een opleiding hebben ontvangen, moeten daarvan de vruchten kunnen plukken. Zij moeten in rechten gelijk staan aan de Europeanen, die dezelfde opleiding hebben gehad.

Het mag niet voorkomen ,dat men blijkbaar geen raad weet met een Inlander, die zijn doel heeft bereikt. Het mag dus niet voorkomen, dat een Inlandsch student, die met het Groot-Ambtenaarsdiploma van de Leidsche Hoogeschool komt, moet getuigen, dat zijn studie vergeefsch was, omdat men hem niet benoemde in een betrekking, waarop zijn diploma hem recht geeft.

Dit is voorgekomen, maar mag niet meer voorkomen.

Nadat de prae-adviseurs in de gelegenheid waren gesteld hunne adviezen toe te lichten, werd door verschillende heeren het woord gevoerd:

De heer C. R. Bakhuizen van den Brink vroeg zich af waarom op dit congres zooveel aandacht werd geschonken aan het onderwijs voor de Chineezen in Indië. Sedert de opleving der nationaliteiten in het Oosten, hebben de Chineezen — vroeger door vermaagschapping en belangen een integreerend deel der bevolking — zich meer en meer als vreemdelingen beschouwd. Spr. draagt den Chineezen geen kwaad hart toe, telde gedurende zijn verblijf in Indië warme vrienden onder hen, maar in de gegeven omstandigheden kunnen zij z.i. als vreemdelingen, geen aanspraak maken op de invoering van Regeeringswege van nationale scholen, evenmin als de overige vreemdelingen. De Inlandsche belangen gaan voor, zoolang het Inlandsch onderwijs nog zooveel zorgen eischt.

De heer M. Reepmaker hield een betoog over de eischen, welke men aan een goed onderwijzer voor Inlanders moet stellen, hetgeen buiten de orde was, en waarop de voorzitter dan ook niet naliet hem te wijzen, zoodat hij zijn rede beëindigde.

De heer Mr. P. H. Fromberg heeft in de adviezen een enkel punt gemist, doch alvorens dit aan te roeren, wenschte hij mede te deelen, dat hij den uitval van den heer Bakhuizen van den Brink tegen de Indo-Chineezen ongemotiveerd achtte. Indien er geen Chineezen in Indië waren geweest, dan had J. P. Coen Batavia niet kunnen stichten en dan had dit congres niet gehouden kunnen worden. De Chineezen nemen aan alle verplichtingen deel en hebben dus recht, dat hunne belangen behartigd worden. Wil men hen als vreemdelingen beschouwen, dan toch zeker als de meest begunstigde vreemdelingen. — Welnu stel ze dan gelijk met Europeanen.

Na dit punt te hebben afgedaan, verklaart spr. de vraag omtrent de wenschelijkheid der samensmelting van het onderwijs dadelijk bevestigend te beantwoorden. Deze onderwijs-politiek is van het grootste belang voor het aankweeken van het gevoel van saamhoorigheid. De drie rassen in Indië zijn steeds bezig elkaar in hun pers onvriendelijk te bejegenen, maar bij de voorgenomen meeting voor de verdediging van Indië, hebben allen hun adhaesie betuigd en daarmede getoond, dat bij groote zaken het gevoel van saamhoorigheid toch naar voren treedt.

Spr. geeft toe, dat het verschil in taal een bezwaar is tegen unificatie van het lager onderwijs, maar waar dat bezwaar niet bestaat, waar Chineesche of Inlandsche kinderen voldoende Hollandsch kennen, moet de Hollandsche school voor hen open staan.

De heer Z. Kamerling wil het lager onderwijs geheel gescheiden houden en het voortgezet onderwijs doen samensmelten.

De heer R. M. Suardhi Suryaningrat is het in vele opzichten eens met de heeren Lekkerkerker en van Witzenburg, n.l. gescheiden lager-, geunificeerd voortgezet en verder onderwijs. Met den heer van Witzenburg is spr. het eens wat betreft den wensch van den Javaan om Javaan te blijven. Wij wenschen — zegt spr. — alleen de geestelijke beschaving over te nemen, niet de uiterlijke. Geestelijk contact moet de

associatie der rassen bevorderen; de unificatie moet dus zoover mogelijk worden doorgevoerd.

De heer C. E. Barre is het met den heer Lekkerkerker eens; bij lager onderwijs geen samensmelting.

De heer Dr. Yap Hong Tjoen wenscht alleen verzet aan te teekenen tegen de uitlating van den heer Bakhuizen van den Brink en het doet hem genoegen, dat in geen der praeadviezen van de „bruine broeders" een dergelijke opvatting is gehuldigd.

Na repliek van de prae-adviseurs en van den heer Bakhuizen van den Brink, die zijn standpunt handhaaft, wordt gepauzeerd.

(Wordt vervolgd).

Uit de O. I. Mail.

Klachten over overplaatsingen.

Volgens het „Bat. Nieuwsbl." is aan de hoofden der departementen en der gewesten de volgende circulaire gericht:

Aangezien den gouverneur-generaal van verschillende zijden klachten bereikten over veelvuldige overplaatsingen van landsdienaren binnen een kort tijdsverloop, is bij Z.E. de vraag gerezen of wel door allen, die daarop door hunne voordrachten of beslissingen invloed uitoefenen, steeds in voldoende mate rekening wordt gehouden met het in de dezerzijdsche circulaire van 24 November 1904 kenbaar gemaakte verlangens van de regeering, om geen overplaatsingen voor te stellen of te gelasten, welke niet strikt noodzakelijk zijn te achten.

De landvoogd wenscht daarom de evenvermelde aanschrijving aan de betrokken autoriteiten in herinnering te zien gebracht, onder toevoeging dat het de uitdrukkelijke wensch van Z. E. is dat overplaatsingen worden beperkt zooveel als eenigszins mogelijk is, zoowel in het belang van de betrokken personen als met het oog op 's lands geldmiddelen en de belangen van den dienst.

Niet geheel betrouwbaar.

Een der medewerkers van het „Bat. Nbl." schrijft:

In 1906 werden, in afwachting eener algeheele herziening der nopens petroleum en andere licht ontvlambare oliën geldende voorschriften, bepalingen vastgesteld op het lossen en laden van zoodanige oliën op reeden en in havens van Nederlandsch-Indië.

Dat was de petroleum-ordonnantie 1906.

In 1908 werden aanvullingen en wijzigingen in deze algemeene verordening aangebracht met het oog op het vervoer en de verpakking van petroleum en andere licht ontvlambare oliën aan boord van zeeschepen, en in 1909 werd zij nader gewijzigd en wel op het stuk der poenale sanctie.

Toen in 1910 de wenschelijkheid was gebleken de Petroleum-ordonnantie 1906 nogmaals nader te wijzigen en tevens nader aan te vullen, meende de regeering, dat het beter was haar tevens geheel opnieuw vast te stellen.

Zoo kwam de Petroleum-ordonnantie 1910 in de wereld, waarbij hare voorgangsters van '06 c.a. door uitdrukkelijke intrekking vervielen.

Deze uitgave der ordonnantie is in 1912 „aangevuld en gewijzigd". Sedert dien niet meer.

Kwalijk rijmt met dezen toestand, dat de Regeeringsalmanak voor 1916 op blz. 545 nog verwijst naar het drietal staatsbladen, hierboven bedoeld, waarin de sedert 1910 vervallen bepalingen der petroleum-ordonnantie 1906 voorkomen.

Daar komt trouwens nog wel het een en ander voor, dat niet bepaald met den tegenwoordigen toestand klopt. Laat ons maar alleen wijzen op de staatsbladen, daar genoemd, die den inhoud van de voorschriften betrekkelijk het petroleumvervoer te water veranderd hebben. Men vindt er van een uit 1890 geen melding gemaakt.

Er is iets te verbeteren, komt het ons voor, in den petroleumhoek, een hoekje van de afdeeling, ingeruimd aan het departement van financiën.

De tekst van den almanak worde voor 1917 goed herzien, opdat het boek, naar zijne bestemming, het werk doe van een fakkel, niet dat van een dwaallichtje.

Handelsverkeer van Japan met Ned.-Indië.

Van wege het departement van Landbouw is een onderzoek ingesteld naar den omvang, dien het Japansche handelsverkeer met Ned. Indië sedert en ten gevolge van den oorlog heeft aangenomen.

Daarover is een vrij omvangrijk rapport verschenen, hetwelk der regeering aangeboden is.

Uit het rapport blijkt, volgens het „N. v. d. D. voor N. I.", dat de Japansche handel niet heeft stil gezeten, integendeel de gelegenheid om zich hier vasten voet te verschaffen, met beide handen heeft aangegrepen. Op verschillende gebieden hebben de Japanners nu een goede kans gekregen om den Europeeschen handel zoo niet te verdringen, dan toch ernstig nadeel toe te brengen. Zoo o.a. om maar wat te noemen, op het gebied van de ijzer- en glas-industrie.

Daartegenover staat niet alleen geen creditpost voor den Europeeschen handel, maar het rapport doet ook zien, dat de Europeesche handel, slechts oog hebbend voor dadelijk gewin, verschillende artikelen uitvoert welke men liever in het land had moeten houden.

Goedkoope auto's.

De „N. Soerab. Crt." meldt:

De een dezer dagen te Malang gehouden openbare verkooping van afgekeurde auto's, welke bij den dienst der pestbestrijding in gebruik waren, levert weer een voorbeeld van de schandelijke wijze, waarop met gouvernementsgoed wordt omgesprongen. En gingen n.l. 5 auto's onder den hamer, welke te zamen niet meer dan ƒ 1500 hebben opgebracht. Deze geringe opbrengst is uitsluitend het gevolg van de omstandigheid, dat de datum van een openbaren verkoop niet in de groote dagbladen bekend is gesteld, zoodat deze het karakter van een onderonsje had.

Een auto-handelaar alhier verzekerde ons, dat één der verkochte auto's reeds meer dan ƒ 1500 waard was en dat hij wat gaarne had meegedongen, doch van de vendutie eerst kennis kreeg, nadat zij had plaats gehad.

Naar aanleiding der onlusten op partic. landerijen.

Den 30sten Juni werd te Soerabaja eene vergadering gehouden van landheeren, eigenaren van particuliere landerijen rondom Soerabaja, ten einde te bespreken, welke maatregelen in gezamenlijk overleg van de zijde der landheeren zouden kunnen worden getroffen om aan de hoe langer hoe onhoudbaarder wordende toestanden op de particuliere landerijen tengevolge van de houding der opgezeten bevolking, een einde te maken.

De vergadering was druk bezocht, zoo meldt het „Soer. Handelsblad" en de besprekingen werden ingeleid door mr. J. P. Mooyman, die namens eenige landheeren deze vergadering had bijeengeroepen.

Sedert de vorige vergadering in December 1915 heeft het verzet der opgezetenen zich hoe langer hoe meer uitgebreid. Niet alleen werd stelselmatig de betaling van grondhuur geweigerd, doch op die landerijen, waar de bevolking geen grondhuur heeft te betalen en waar op hen de verplichting rust een gedeelte van hun oogst aan den landheer af te staan, werden deze verplichtingen eenvoudigweg geweigerd en gedurende de laatste maanden haalt de bevolking allerwegen den padi-oogst geheel voor zich zelf binnen, zich niet storende aan de protesten der landeigenaren, aan wie de helft er van toekomt. Ook talrijke andere onregelmatigheden, waardoor de gevestigde gebruiken worden geschonden, matigen de opgezetenen zich aan.

In de vergadering werd op voorstel van mr. A. van Gennep met algemeene stemmen besloten eene commissie te benoemen, die een enquête zou instellen naar hetgeen op de verschillende particuliere landerijen rondom Soerabaja in den laatsten tijd was voorgevallen en naar de gebruiken, welke tot vóór dien hadden gegolden. Het door die commissie vergaarde materiaal zal worden verwerkt in een verzoekschrift, waarbij aan het gouvernement om de noodige voorzieningen zal worden gevraagd. Tot leden van die enquête-commissie werden staande de vergadering benoemd de ter vergadering als gemachtigden van verschillende landeigenaars tegenwoordige heeren mr. A. van Gennep, E. J. Dommering, J. P. Mooyman en E. Engelbrecht. Deze commissie zou onmiddellijk met haar arbeid een aanvang maken, daar de tegenwoordige toestand geen uitstel gedoogt.

De Indische Universiteits-Vereeniging.

We lezen in het „Bat. Nwsbl.":

De Indische Universiteits-vereeniging maakt momenteel een periode van rust door, in afwachting van het goede oogenblik, om de actie ter hand te nemen.

De gehouden jaarvergadering leverde dan ook weinig belangrijks op.

Het bestuur werd als volgt samengesteld, met bekrachtiging der tusschentijdsche assumpties:

Voorzitter mr. Van Ophuysen, vice-voorzitter mr. Wijthoff, secretaris mr. Hen, penningmeester de heer Hazenberg en 5de lid mr. Cowan.

Opgemerkt werd voorts, dat de financiëele commissie, belast met de liquidatie van het technische hoogeschoolfonds (± 20 mille) nog niets van zich heeft laten hooren.

Met den notariaatscursus en den nieuwen cursus in Sanskrit zal worden voortgegaan.

Van een Inlandschen luitenant.

Onlangs had een der Soerabajasche bladen een bericht uit Malang, dat de inlandsche luitenant raden S. voor een raad van onderzoek moet verschijnen wegens het leven boven zijn stand of boven zijne middelen.

„De Locomotief", die dat bericht indertijd overnam, bevat in zijn blad van 26 Juni een ingezonden stuk van een „militair", die zijn twijfel oppert omtrent de noodzakelijkheid van dezen maatregel

Uit eene correspondentie uit Malang verneemt het „Bat. Nbl." nu echter, dat daarvoor wel degelijk grondige redenen bestaan. De zaak met luitenant S. is reeds zéér geruimen tijd gaande, onder het commando van den afdeelings-commandant Schütt werd reeds voorgesteld tot dien maatregel over te gaan. Doch deze kolonel wist de zaak op de lange baan te schuiven totdat hij werd overgeplaatst naar Bandoeng, zoodat de waarnemend afdeelingscommandant, overste Slors, voor de oplossing van het geval werd gezet, die er evenmin vèel voor voelde zich te haasten. Een grondig onderzoek, ingesteld door oudere offi-

cieren van zijn korps, had echter zóódanige gegevens aan het licht gebracht omtrent de financieele handelingen van dezen officier, dat in het garnizoen Malang algemeen verwacht wordt, dat de betrokkene uit het leger verwijderd zal worden.

Sterk gecritiseerd werd aldaar in officierskringen het feit, dat men — niettegenstaande bij hooger hand reeds lang het gedrag van den bewusten officier bekend was — hem niettemin steeds bij het depotbataljon heeft laten dienst doen, alwaar hij moest fungeeren als „opvoeder" van jeugdige Javaansche recruten......

In ieder geval het bijeenroepen van een eereraad voor dezen inlandschen officier is alleszins gemotiveerd.

Het is natuurlijk jammer, dat een inlander iets dergelijks thans overkomt, want dat zal voor de anti-ethici weer een welkome gelegenheid zijn om een hartig woordje los te laten over de inlandsche onbetrouwbaarheid; waarbij wij ons kunnen prepareeren op de vervoeging van het werkwoord „generaliseeren."

Suriname.

Gouverneur van Suriname.

Bij Kon. besluit van 24 dezer is aan den heer W. D. H. baron van Asbeck, op zijn verzoek, eervol ontslag verleend uit de betrekking van gouverneur van Suriname en zulks onder dankbetuiging voor de diensten, in die betrekking den lande bewezen.

Bij Kon. besluit van 24 dezer is tot gouverneur van Suriname benoemd de heer G. J. Staal, thans secretaris-generaal bij het departement van Koloniën.

Omtrent den heer Staal ontleenen wij aan de „N. R. Crt." van 24 Augustus het volgende:

„De nieuwbenoemde gouverneur van Suriname, de heer G. J. Staal, is in Suriname geen onbekende. Hij heeft er ongeveer twee jaar doorgebracht, nadat hij met ingang van 1 Mei 1906 benoemd was tot secretaris van het gouvernement van Nederlandsch-Indië. Hij werd ter beschikking gesteld van den minister van Koloniën, ten einde te worden toegevoegd aan de kolonie Suriname, tot tijdelijke waarneming van het ambt van secretaris van het gouvernement van Suriname. Den 5den September 1870 te 's-Gravenhage geboren, werd Gerard Johan Staal bij Kon. besluit van 25 Augustus 1892 ter beschikking gesteld van den gouverneur-generaal van Nederlandsch-Indië, ten einde geplaatst te worden in administratieve betrekkingen.

In October van dat jaar naar Indië vertrokken, werd de heer Staal in het begin van het volgende jaar ter beschikking gesteld van den algemeenen secretaris van Nederlandsch-Indië, ter benoeming tot tweeden commies ter algemeene secretarie. Drie jaar later werd hij commies, in 1899 hoofd-commies, en in 1901 referendaris, waarna hij begin 1903, wegens langdurigen dienst, met een jaar verlof naar Nederland vertrok. In Augustus 1908 werd de heer Staal ter beschikking gesteld van het ministerie van Koloniën, ten einde, in het belang van den Indischen dienst, bij het departement van koloniën werkzaam gesteld te worden.

Na zijn terugkeer uit Suriname in Nederland, in September 1909, volgde zijn benoeming tot algemeen secretaris van het gouvernement van Nederlandsch-Indië. Met ingang van 15 Juni 1912 werd hem eervol ontslag uit dit ambt verleend met opdracht, zich in die maand naar Nederland te begeven en zich aldaar ter beschikking van den minister van koloniën te stellen.

Met ingang van 1 Juli 1913 werd den heer Staal de waarneming opgedragen van de betrekking van secretaris-generaal van het departement van koloniën.

De heer Staal was tijdens zijn verlof in 1903 gedetacheerd bij de afdeeling militaire zaken van genoemd departement en maakte deel uit van de staats-commissie voor de verdediging van Nederlandsch-Indië.

Het Kruis van de Oranje Nassau-Orde en het Kruis van de Orde van den Nederlandschen Leeuw werd hem achtereenvolgens verleend, ter erkenning van zijn groote verdiensten.

De minister van koloniën, mr. Pleyte, kwam den heer Staal aan het departement persoonlijk mededeeling doen van diens benoeming, onder aanbieding van zijn gelukwenschen."

De „N. R. Ct." van 28 Augustus voegt daaraan nog het volgende toe:

„De heer Staal, nieuw benoemd gouverneur van Suriname, zal 3 November naar Suriname vertrekken.

In een der bladen is bericht, dat de nieuw benoemde gouverneur de beginselen der rechterzijde is toegedaan. Naar aanleiding daarvan wordt ons gemeld, dat de heer Staal bij geen politieke partij is aangesloten en ook geen bepaalde politieke richting huldigt."

Des te beter zeggen wij.

De Surinaamsche bladen hebben dus goed gezien toen zij den heer Staal noemden als den waarschijnlijken opvolger van baron van Asbeck.

Het is niet de eerste maal dat een dignitaris van het departement van koloniën als gouverneur van Suriname optreedt; zulk een benoeming heeft dit voor, dat, zoolang althans de Minister van Koloniën, die den benoemde voordroeg, in functie blijft, wrijving tusschen hen beiden niet zal voorkomen, hetgeen de kolonie ten goede komt. De afdeeling „West-Indische Zaken" van het departement gaat dus een komkommertijd te gemoet. Ook dit is goed. Een kolonie kan niet over den oceaan heen bestuurd worden. Hoe minder „Bureau B" te doen heeft, hoe beter.

Een zeer groot voordeel achten wij het dat des heeren Staal's kennis van de kolonie zich niet bepaalt tot hetgeen hem bekend is uit de paparassen, die den secretaris-generaal onder de oogen kwamen. Door zijn tweejarig verblijf in Suriname behoeft hij de periode van kat in een vreemd pakhuis niet door te maken; hij kan reeds dadelijk met kennis van zaken aan den arbeid gaan. De vooruitzichten voor den grooten landbouw, waarvan de economische toestand der kolonie zoozeer afhankelijk is, zijn veel beter dan eenige jaren geleden. Gouverneur Staal aanvaardt dus de betrekking onder gunstiger omstandigheden dan zijn voorganger.

Hij is een energiek en voortvarend werker en, al is hij geen man uit den handel of den landbouw, wij koesteren de beste verwachtingen van zijn bestuur. Van zijn program is natuurlijk nog niets naar buiten gebleken. Wij hopen dat hij geen program heeft, maar dat zal vormen, nadat hij ter plaatse heeft waargenomen wat er in de toestanden veranderd is sedert hij de kolonie verliet.

Wil de Gouverneur zijn bestuur aanvangen met een daad, die bewijzen zal dat hij rekening houdt met de wenschen der ingezetenen, hij herstelle dadelijk bij zijne aankomst de tijdschoten, desnoods onder de voorwaarde, dat de burgerij daarvoor een fonds zal vormen.

* *
*

Wij deelden vroeger hier ter plaatse mede, dat de heer H. J. van Hasselt, directeur van het caoutchouc-bedrijf bij het Boschwezen in Nederlandsch-Indië, met verlof in Nederland zijnde, van den Minister van Koloniën de opdracht kreeg om een onderzoek in te stellen naar den toestand van het bedrijf der gouvernements-rubberonderneming „Slootwijk" in Suriname.

Over een door den heer van Hasselt in de Landbouwvereeniging te Paramaribo gehouden voordracht, deelden wij eenigen tijd geleden hier het een en ander mede. Thans is ter Algemeene Landsdrukkerij verschenen des heeren van Hasselt's rapport „De gouvernements-rubber-onderneming „Slootwijk". — Hare geschiedenis, tegenwoordige toestand en toekomstige behandeling."

Het zeer uitvoerige rapport is een hoogst belangrijk stuk, dat veel meer geeft dan de titel zou doen verwachten. Het „Koloniaal Weekblad" is niet de plaats om zulk een technisch rapport te behandelen.

Alleen zij het ons veroorloofd uit het zeer interessante hoofdstuk „De toekomst van den grooten landbouw in Suriname" het een en ander over te schrijven:...... „De Liberia-aanplanten in Suriname maakten op mij een overweldigenden indruk door hun frisschen groei en hun door en door gezond uiterlijk. Nog nimmer had ik zulke fraaie koffie-aanplanten onder de oogen gehad.

Zelfs bij de grootste productie geen ijlheid van het loof.

Dertigjarige tuinen, die jaren lang verwaarloosd waren en in bosch waren opgegroeid, produceerden na goed onderhoud weder schitterend en van een afsterven was nog geen sprake.

Alles wijst er op, dat de Liberiakoffie in Suriname de meest gunstige groeivoorwaarden vindt.

In Oost-Azië is de koffie door de voorkomende ziekten met ondergang bedreigd, de Java-koffie is reeds grootendeels vernietigd, de Liberia-koffie is haar gevolgd en thans heeft men de robusta-koffie ter hand moeten nemen om de koffie-cultuur nog staande te houden; over het algemeen is men echter ten opzichte van deze soort wat betreft ziekten en levensduur pessimistisch gestemd.

Door een en ander is sedert jaren Oost-Azië in de koffieproductie overvleugeld door andere landen, vooral Brazilië. In de wereldproductie van koffie telt het nog nauwelijks mede.

Door uitputting van den grond eischte de koffie steeds nieuwe maagdelijke gronden om goed te gedijen; waar deze ontbraken verminderde de koffiecultuur belangrijk, zooals op Java, of verdween zij geheel, zooals op Ceylon.

In Suriname niets van dat alles; op dezelfde gronden gelukken de achtereenvolgende aanplanten steeds weer even mooi en bereiken een hoogen leeftijd.

De Surinaamsche bodem schijnt voor koffie onuitputtelijk te zijn."

Na eenige verdere beschouwingen schrijft de heer van Hasselt: „In het kort gezegd: Suriname kan met de groote productielanden concurreeren."

......„De koffie is er voor bestemd de hoofdcultuur van Suriname te worden; alles wijst er op, dat deze cultuur zich reusachtig zal uitbreiden en het behoort geenszins tot de onmogelijkheden, dat ze zoo'n vlucht neemt, als een 150 jaar geleden, toen duizenden hectaren er door in beslag werden genomen, die de groote welvaart van die tijden teweegbracht"......

......„Voor Suriname zou het een zegen zijn, indien enkele koffieplantages in handen waren van kapitaalkrachtige lichamen, die vertrouwen hebben in de Surinaamsche koffiecultuur."......

Zullen de heeren kapitalisten kennis nemen van des heeren van Hasselt's rapport?

Omtrent de bacove-cultuur lezen wij in het rapport:

„De bacove-cultuur in Suriname heeft bewezen zeer loonend te zijn"......

......„Het zou dan ook voor deze kolonie in hooge mate toe te juichen zijn, indien de cultuur van bacove weer mogelijk werd gemaakt door een geregelden afscheep"......

......„De bacove-cultuur is ondanks de mislukking een zegen geweest voor de kolonie, omdat die de opleving

van de koffiecultuur heeft bevorderd en aan de planters de noodzakelijkheid heeft geleerd van een diepere bedelving en een betere grondbewerking.

Het aan die cultuur bestede kapitaal is niet als verloren te beschouwen, het heeft den grondslag gelegd voor de oplevering op een gezonde basis van den grooten landbouw in Suriname."

Deze uitspraak zal een groote voldoening zijn voor den heer Lely, wiens schepping de bacove-cultuur is geweest.

WAT DE INLANDER ZEGT.

„Dactyloscopie". Naar aanleiding hiervan schrijft Tjipto Mangoen Koesoemo 't volgende: Een modificatie van het beroemde handigheidje van de politie-autoriteiten, die uit de lijnen van de hand kunnen uitmaken, of je een moord hebt begaan of niet. Java is vruchtbaar, de natuur is er rijk. Wat heeft nu de rijkdom van Java te maken met dactyloscopie, zal de lezer vragen. Ons antwoord is: niets minder dan alles. Men oordeele: In de binnenlanden van Java werd eens een misdaad begaan. Stel u zich echter gerust, want 't was geen halsmisdaad. Een misdadiger heeft namelijk zijn schennende hand durven slaan aan het prestige van een controleur, hoofd van de plaatselijke politie. Dat kon natuurlijk niet door de vingers worden gezien. Een minutieus onderzoek moest hier plaats hebben. Maar de misdadiger had niet de beleefdheid zijn visitekaartje achter te laten .... gebrek aan educatie. Doch zoo zijn nu eenmaal alle misdadigers, zij hebben er belang bij naar 't schijnt, om zich niet bekend te maken, als zij bij iemand komen. Onze gastheer-controleur kon natuurlijk de zaak niet blauw blauw laten. Hij zou en moest zich wreken, vooral in 't oog van de Inlandsche bevolking moest hij blijven de geweldige, met wien niet te spotten viel. Dies toog hij met Sherlock Holmes blikken zelf er op uit. Goddank; hij vond wat! Hij vond namelijk de voetafdrukken van den misdadiger. Gauw deze gemeten, en alle onderhebbende agenten kregen de maat van den voet van den misdadiger. Daarmede gewapend er op uit, om den brutale op te sporen.

Menschen, die van den prins geen kwaad wisten, werden aangehouden, om zich den voet te laten meten, precies als de prins uit het sprookje zijn Sneeuwwitje trachtte uit te vinden. Als de Controleur niets beters te doen heeft, dan gelooven wij wel, dat hij nog ijverig aan het meten is. Maar alle gekheid op een stokje! beeft, o misdadigers in Indië! de man is opgestaan, die u uit uw schuilhoekje zal weten te halen. Uw gladheid zal u niet meer baten, want de „dactyloscopie" is zoo gemodificeerd, dat de eerste de beste agent daarmede overweg kan.

Verdient de geniale man, die Indië zal weten te verlossen van het geboefte, geen standbeeld?

Het binnenlandsch gevaar. De „O e t o e s a n H i n d i a" kan 't zich niet begrijpen, hoe het „Nieuws v. d. Dag. v. N. I." beweren kan, dat reeds vóór den oorlog een komplot bestond tusschen Duitschers, Arabieren en Sarikat-Islamleiders, welk komplot — belachelijker kan 't niet — zijn werktuigen zou hebben in leger, S. S., marine-etablissement, B.B., bij den Post en Telegraafdienst enz. Zeker hebben zich in deze corporaties bewegingen voorgedaan, die ten doel hadden om menschenrechten te verkrijgen. Als de redacteur weet waar 't hier in Indië om gaat, dan dient hij deze bewegingen te steunen, maar als hij hier gekomen is om den Inlander te trappen, zijn bloed uit te zuigen, dan verdient hij terstond gemuilkorfd te worden. Het gevaar voor de Nederlandsche macht in Indië dreigt niet van de zijde van Duitschland, Turkije of Japan, maar wel van de zijde van Hollanders van het slag van den hoofdredacteur van het „N. v. d. D. v. I."

In een ander ultra pro-Duitsch stuk heeft de redactie van de „O. H." 't nog eens over den tegenwoordigen politieken toestand en dringt zij aan op vervolging van den heer van Haastert. De Inlanders kunnen er niet langer genoegen mee nemen, dat hij onvervolgd blijft, meent de „O. H." 't Is te hopen — zoo verklaart dit blad — dat de Gouverneur-Generaal en het Opperbestuur 't niet langer zullen toelaten, dat de goede geest onder het Javaansche volk verstoord wordt en er vijandschap onder de beide rassen wordt aangebracht door het gestook van dien van Haastert. Wel is waar houdt de Inlander er niet van zijn eigen rechter te zijn, al wordt hij ook door zoo'n van Haastert beleedigd, maar op den duur zal hij, indien de tegenwoordige toestand bestendigd blijft, zijn vertrouwen in de regeering verliezen en al kende hij — de schrijver — zijn plichten als volksleider ook nog zoo goed, dan zouden de mond en het gedrag van Hollanders als van Haastert alle goede voornemens over boord werpen. De kapitalist maakt reuzen oorlogswinsten, ook van de koffie en van de suiker, maar de kultuurplichtigen en de werkman krijgen geen cent hooger loon of traktement. De kapitalist gaat voort den zwakke uit te persen, die hard moet werken, wiens grond hij gebruikt. De prijzen worden opgedreven. In zijn bloedzuigers-praktijken wordt hij door de Regeering niet belemmerd. De schade, door de Inlandsche bevolking geleden, bedraagt wel minstens 200 à 300 millioen 's jaars. Noodig is 't, dat alle vereenigingen hiertegen bij de Regeering protesteeren. Maar ach rapporten......... van rustige rust, traktementen, die tot het volle bedrag worden uitbetaald, en men draagt zijn eigen lot, slaapt lekker in. Rasgenoot, wat is hiertegen het geneesmiddel? Parlement, parlement, parlement, zoo roept de schrijver uit!

Dessa-onderwijzers. Eén der Controleurs B.B. in de afdeeling Kendal, heeft volgens de „P a m i t r a n" een nieuwe regeling gemaakt voor de traktementen der dessa-onderwijzers. Zij konden evenwel niet tegelijk les geven en hunne ambtsvelden bewerken; hunne verdiensten zullen nu getrokken worden uit de renten van een kapitaal, dat door een geheel district bij elkaar wordt gebracht in termijnen van ƒ 2 per hoofd van de bevolking te vorderen. Door deze stortingen is men er dan voor goed vanaf.

Inlandsche belangstelling. De redactie van bovengenoemd blad spoort de Inlanders van Batavia krachtig aan om de Kartinischool aldaar, meer dan tot nu toe, financieel te steunen, zij 't ook met kleine bedragen. 't Zijn tot nu de Hollanders, die er 't meest aan bijdragen en enkele Inlandsche vereenigingen. Mevrouw de gravin van Limburg Stirum is beschermvrouw geworden. Maar de vereeniging telt slechts 200 Inlandsche leden, waarvan de meesten hunne verplichtingen niet nakomen. De redactie waarschuwt tegen deze laksheid, waaruit de Regeering de gevolgtrekking zou kunnen maken, dat de Inlander nog niet rijp genoeg is om hem eenige rechten toe te kennen, dat het bij hem maar nadoenerij is, veel geschreeuw en weinig wol. Als 't er op aankomt niets doen, omdat men er niets voor voelt.

Gemeentelijke Raadhuizen. Naar aanleiding van een bericht, dat te Batipoeh Baroek een missigit zal worden gebouwd, waarvan de kosten op ƒ 10000 geraamd worden, zoo acht de „O e t o e s a n M e l a j o e", dat men ook verplicht is daar een gemeentelijk raadhuis van ƒ 10000 op te richten, omdat volgens de Menangkabausche adat, in elke négéri naast de moskee ook een raadhuis moet staan; en het raadhuis moet dan even zoo mooi zijn als de missigit. Het is, volgens het blad, te betreuren, dat in zoovele gemeenten al het geld wordt opgemaakt ten behoeve van den eeredienst en er zoo weinig wordt gedaan voor het onderhoud van het heilige graf van den nationalen apostel van Oelakan, een plaats, waar vele geloovigen ter bedevaart gaan.

Het Nederlandsch als voertaal. „Een volbloed Javaan" geeft in hetzelfde blad in overweging om 't Javaansch geheel en al af te voeren van het Gouvernementsonderwijs. De tijd, die dan hiervan vrijkomt, kan voor het Hollandsch gebruikt worden, waardoor de H. I. scholen op 't zelfde peil van dat der H. Ch. scholen gebracht wordt. Het spreekwoord, dat verlies van taal schade voor het volk is, kan hier niet gelden, want in de plaats van de eigen Javaansche taal, krijgt men een andere taal, een Indische taal; het Javaansche volk wordt dan het Indische volk.

In de „P e m b r i t a B e t a w i" is een inzender 't hiermede niet eens. Vervalt — zegt hij — op deze wijze één der drie aan te leeren talen, dan blijven er toch nog twee over. Waarom kan ook 't Maleisch niet afgeschaft worden, dan kan men in eens Nederlander worden. Maar misschien is 't nog beter de kinderen in 't geheel niet naar school te zenden, dan heeft men er in 't geheel geen soesah meer van.

De Godsdienst in het vereenigingsleven. Een ander „volbloed Javaan" zegt in de „S i n a r D j a w a", dat in elke beschaafde vereeniging de Godsdienst den grondslag daarvan uitmaakt; elke vereeniging, die dezen grondslag mist, bezit volgens den schrijver ook geen innerlijke kracht. Een vereeniging, die niet uit elkaar wil spatten, moet van een godsdienstige propaganda gebruik maken. Elk volk moet daarom ook zijn eigen godsdienst prijzen, op dien van andere volken laag neerzien, al wordt dit ook in de eigen leer verboden. De Christenen maken ijverig propaganda met hun zending en daden van menschlievendheid. De Mohamedanen zijn in dit opzicht slap; onze leeraars worden rijk door list en bedrog ten koste van den eigen geloofsgenoot en de moskeekassen. Hoevele regenten zijn er, die hun godsdienst zoo in eere houden, zooals de afgetreden Gouverneur-Generaal Idenburg dit doet? Wij mogen dankbaar zijn, dat wij een Gouvernement hebben, dat geen pressie uitoefent om van godsdienst te veranderen, daartoe geen steun toezegt in den dienst van den staat. Als goede teekenen voor ons, Mohamedanen, zijn ook te beschouwen de oprichting van de Medan Moeslimin, de kweekschool voor Mahomedaansche godsdienst-onderwijzers en vooral van de Sarikat Islam. Als hij, de schrijver, voor deze beschouwing voor fanatiek wordt uitgemaakt, dan kan hij niets anders dan er mede genoegen nemen.

WAT DE CHINEES VERTELT.

De heer Graaf v. Limburg Stirum treedt streng op. De „W a r n a W a r t a" is er zeer verheugd over, dat de nieuwe Gouverneur-Generaal terstond een onderzoek gelast heeft naar de gedragingen van Tjipto in zijn strijd tegen het overheerschend ras en de Regeering, vermits hij daarbij niet de goede vormen en toon had aangenomen. Bij vergelijking van alle andere Koloniale mogendheden, kan — alzoo de redactie — Nederland ten zeerste geprezen worden. Het onderzoek is daarom vooral zoo goed, omdat het een blijk is, dat de regeering van den zwakkeling Idenburg opgehouden heeft te bestaan en vervangen is door die van den Graaf van Limburg Stirum, die bij een gepaste toegevendheid ook streng weet op te treden.

De „Nieuwe Soerabajasche Courant" beweert, dat Tjipto, die nu van Solo naar Semarang verhuisd is, op

deze plaats met het stoken meer succes zal hebben „zeker niet 't minst onder de Chineezen". Dat is een verdachtmaking, die niet te pas komt, vermeent het blad, en het komt er tegen op. Zeker hebben de Chineezen grieven tegen de Regeering én beijveren zij zich om deze grieven zoo spoedig mogelijk, maar op wettige wijze, uit den weg te ruimen, maar als gasten in een vreemd land, begrijpen zij ook hunne verplichtingen. De redactie tart een ieder, wien ook, de feiten te noemen, waaruit zou kunnen blijken, dat de Chineezen niet te vertrouwen zijn. Waartoe dienen zulke verdachtmakingen, alsof zij oproerlingen of onruststokers zijn. Zij hebben in 't geheel niet met Tjipto gekonkeld, daargelaten een paar uitzonderingen, die den regel bevestigen. Onder de Hollanders zijn er ook wel afgedwaalde schapen. Met wat de Chineezen weten van 't geen er met Korea, Formosa en andere landen gebeurd is, willen zij geen zelfmoord plegen door zich tegen het Nederlandschsche gezag te verzetten. Het blad geeft verder in overweging om door een nauwkeurig onderzoek te doen uitmaken, welke der bewegingen de gevaarlijkste en welke de minst gevaarlijke is.

De Chineezen en het buitenlandsche gevaar. Hetzelfde blad protesteert ook tegen het „Nieuws v. d. Dag van N. I.", dat klakkeloos de Chineezen er van beschuldigt van betrokken te zijn in de Buitenzorgsche Duitsch-Arabische samenzwering. Beweerd wordt, dat de vereeniging Kong Dji Hin er aan heeft mede gedaan. Bekend is 't evenwel, dat deze vereeniging, hoewel een Chineesche naam dragende, geen Chineesche vereeniging is, maar een zuiver Inlandsche, tegen de S. I. gericht. Men kan hieruit zien, welke waarde aan de Europeesche journalistiek gehecht kan worden.

S. I. buitensporigheden. De „P e r n i a g a n" doet het verhaal van twee Chineezen in Djampang (Soekaboemi), die door eenige honderden Sarikat Islammers vervolgd werden, omdat één er van een kip uit zijn toko had weg gejaagd. Een van de twee kreeg bij deze gelegenheid een ernstige hoofdwond. De aanvaller kreeg op de rol een boete van *f* 20. De aanvoerder werd in 't geheel niet gestraft.

De „D j a w a T e n g a h" maakt melding van een ander opstootje bij Lassem (Rembang). Sarikat Islammers hielden met geweld een Chineeschen lijkstoet tegen, die hun dessa passeeren moest om het Chineesche kerkhof te bereiken. De tot hulp geroepen assistent-wedono deed vergeefsche moeite hen tot bedaren en inzicht te brengen, den stoet ongehinderd te laten voorbij trekken. Eerst toen de Resident een sterke politiemacht er op afzond, ging de menigte uit elkaar. Elf uren heeft alzoo het oponthoud geduurd. 't Duurde tot laat in den nacht voor de begrafenis afgeloopen was. De Chineezen wenschten in deze behandeling van de zijde der Inlanders niet te berusten, namen een advocaat onder den arm, opdat hun recht zoude geschieden, al moest de zaak ook bij den Gouverneur-Generaal worden voorgebracht. Nader wordt bericht, dat daarna 23 Inlanders ter zake voor de rol werden veroordeeld tot een geldboete van *f* 10 ieder. Wel een voordeel voor 's lands kas, maar de familie van den overledene is er nog niet mede tevreden. Die domme Inlanders zijn feitelijk de slachtoffers van die „vervloekte geestelijke opstookers".

Vacanties aan Inl. scholen. De „S r i S u m a t r a" kan zich niet met het voornemen vereenigen om ten aanzien van de vacanties op Inlandsche scholen, waaraan Europeesche onderwijzers verbonden zijn, van de Mohamedaansche feestdagen geen notitie te nemen. Onlangs werd een Kerstvacantie ingevoerd, terwijl in een Mohamedaansch land een Mauloed-vacantie beter op haar plaats geweest was. Nu wordt beweerd, dat het plan bestaat om de groote vacantie niet te doen samenvallen met de vastenmaand maar met de vacanties van de Europeesche scholen. Gerechtvaardigd is 't, dat nu daartegen geprotesteerd werd door de Inlandsche vereenigingen, door de ouders, ja door de geheele Mohamedaansche gemeente. Op deze wijze zou in de vastenmaand het onderwijs worden voortgezet voor Mohamedaansche onderwijzers en leerlingen. De schrijver komt ook op tegen het plan van eenige Europeesche onderwijzers om de Inlanders van de Mulo-scholen te weren, zonder aanvoering van eenig geldig motief. De eigenlijke reden zoude zijn, dat men bevreesd is, dat de aanraking met Inlanders een besmetting tengevolge zou hebben van taal, lichaam en geest voor de Europeesche leerlingen. Een dusdanige bedoeling zou bij den Mohamedaan het denkbeeld kunnen doen opkomen, dat de Regeering er op uit is om zijn godsdienst te dooden, zooals de Engelschen daarmede reeds 70 jaren bezig zijn geweest. Maar Allah heeft hen daarom nu ook gestraft. En wat de MULO-scholen betreft, misschien is men wel bevreesd, dat de hersens van de Inlanders beter mochten zijn dan die der Europeanen en dezen 't dus zouden moeten afleggen tegenover de Inlanders.

Chineezen, Indiërs en Japanners. De „T j h o e n T j h i o e" geeft een verklaring waarom de resident van Soerabaja, het den velen Chineezen te Soerabaja niet kwalijk moest nemen, dat zij geen gevolg hebben gegeven aan de invitatie om deel te nemen aan het tuinfeest, dat ter eere van de hooge Japansche gasten op hun rondreis te Soerabaja gegeven werd. Geen enkele Chinees met eenig nationaliteitsgevoel, zoo verklaart 't blad, kan op deze wijze de noodige eer bewijzen aan die Japanners. Ook onder de Europenanen waren velen, die blijk gaven van niet ingenomen te zijn met die heeren en hun bezoek.

Prestige. De „P e r n i a g a n" vermeldt, dat de Controleur van Blitar samen met een assistent-wedono huiszoeking deed bij een Inlander, verdacht van opium in huis te hebben. Zij werden door den smokkelaar en zijne kameraden gewapend aangevallen, met 't gevolg, dat zij de vlucht moesten nemen. Toen de assistent-resident en regent met de gewapende politiedienaren verschenen, namen de Inlanders op hun beurt de vlucht.

De Inl. journalistiek. De „W a r n a W a r t a" laakt 't in Marco, dat hij in een circulaire in de „Kaoem Moeda, waarin hij verklaart zijn ervaringen van zijn gevangenschap te zullen publiceeren, als 't ware reclame maakt voor de „Pantjaran Warta". Andere journalisten hebben zulks vóór hem ook al gedaan. De journalistiek van Koningin der aarde wordt daardoor verlaagd tot een prostituee.

Bevoorrechting. In de „B i n t a n g S o e r a b a j a" is een klacht opgenomen, dat op het jongste eindexamen van de Burger Avondschool aldaar, alle Europeesche leerlingen slaagden, terwijl vele Javaansche leerlingen afgewezen werden. Ook wordt er over de S. S. gemopperd. Nadat de traktementen van het Inlandsch en Europeesch gediplomeerd personeel gelijk gesteld werden, zou men in den naasten tijd stelselmatig Inlanders in dienst genomen hebben niet voorzien van een diploma, die alzoo een geringer bezoldiging kregen. Europeanen met een diploma worden met open armen ontvangen. De redactie teekent hierop aan, dat 't zoo jammer is, dat de goede bedoelingen der regeering door de eigen ambtenaren verijdeld worden en herhaalt de vraag, vroeger al eens gedaan, waarom de Inlanders niet 't Engelsch aanleeren, omdat zij in deze taal een krachtiger actie kunnen instellen ten opzichte van andere rassen.

Van Vreemde Koloniën.

De scheepsnijverheid in Japan.

De ontwikkeling van de scheepswerven in Japan is van 't hoogste belang voor de mededinging, waarin de nu geallieerden onderling in 't verre oosten na den oorlog zullen treden, en voor de kans van slagen, om de Duitsche concurrentie uit te sluiten. Een beschouwing, die „commandant G. Bourge" hierover geeft in La Depêche Coloniale van 18 Augustus, doet vermoeden, dat Japan niet op eigen middelen alleen zal kunnen bouwen, eerst wanneer de minerale rijkdommen van China voldoende tot ontginning zullen zijn gebracht, zal Japan, als 't deze naar zich toe weet te halen, de noodige grondstoffen kunnen krijgen om van 't westen onafhankelijk te worden.

De schrijver gaat in zijn artikel eerst de ontwikkeling van deze nijverheid in Japan na. Vóór 1868 maakte Japan slechts houten schepen voor de kust- en riviervaart. Met de opening van 't land voor 't wereldverkeer kwamen de grootsche gedachten op. Voor den bouw van de eerste scheepswerf voor groote ijzeren oorlogsschepen werden Britsche en Fransche ingenieurs ontboden.

De eerste haven, die open werd gesteld, was Nagasaki. De Mitsu Bishi Mij. richtte er een installatie in voor 't scheppen van een eigen handelsvloot. De geschiedenis van deze maatschappij is vrijwel tevens die van de ontwikkeling van den bouw van de J. handelsschepen.

Tot 1898 werden slechts kleine schepen op stapel gezet. Van de twaalf booten, die de groote stoomvaartmaatschappij Nippon Yusen Kaisha zich moest aanschaffen, voor haar mailstoomers, die ook Marseille zouden aandoen, en waarmede zij de wereldconcurrentie aanvaardde, werden elf nog geleverd door de Engelsche fabrieken, één slechts, maar ook één reeds werd door Mitsu Bishi op stapel gezet. Met deze Awa Maru van 6309 ton begon de levering van groote moderne zeevaarders. Sedert den aanvang van de 20e eeuw heeft dezelfde maatschappij alleen aan de N. Y. K. 24 groote mailbooten afgeleverd, waarvan de grootsten 13400 ton meten; zij kunnen 20 mijlen in 't uur loopen. De Mij. levert ook oorlogsschepen.

Kleinere maatschappijen vullen nog de behoefte aan voor de vervaardiging van schepen van minder inhoud.

De ontwikkeling zou, nu de leveringen uit Europa zeer beperkt zijn, nog grooter vlucht kunnen nemen, maar de voorzichtigheid brengt mede, tevens rekening te houden met de kans van verminderde behoefte na den oorlog. Ook is 't noodige kapitaal niet beschikbaar voor zoover de regeering niet bijspringt en deze is, door de eischen, die andere zaken en takken van staatsdienst stellen, ook aan een grens van beleid gebonden. Maar de voornaamste reden, waardoor de ontwikkeling binnen engere grenzen wordt gehouden, dan de behoefte van 't oogenblik aangeeft, ligt in de moeilijkheid om de bouwmaterialen te krijgen. Vóór den oorlog kwamen de benoodigdheden uit Engeland, België en Duitschland. De pogingen der Jap. regeering, om een nationale metaalnijverheid tot bloei te brengen, zijn zonder groot succes gebleven, den steun uit de schatkist ten spijt. De in Engeland vervaardigde steamers zijn, door deze reden, minder duur gebleven dan die, welke in Jap. zelf worden afgewerkt, zoowel bij de Mitsu Bishi als in 't marine-arsenaal te Yokosuka.

Zoolang Japan hierin geen verandering kan brengen door voorziening uit de minerale rijkdommen uit China, zullen de Britsche scheepswerven moeten blijven meewerken om de Jap. vloot tot grooter ontwikkeling te laten komen. Volgens Bourge kunnen zij in elk geval voor de eerste 20 jaren nog op een groote levering voor 't rijk van de opgaande zon rekenen.

Uit 't hooge noorden.

Vroeg of laat komt alles uit. Als eskimos in Noord-Canada, in een streek, die door de Europeanen nog maar zeldzaam bezocht wordt, een reiziger afmaken, lijkt de kans gering dat de schuldigen zullen zijn na te sporen. Zijn na een moord jaren verstreken, dan moet 't ondoenlijk voorkomen, de schuldigen te vinden. Toch bevat de „Times" een mededeeling, die aangeeft hoe de hand der gerechtigheid zich tot de ontoegankelijke ijslanden uitstrekt. Door de politiepost op Herscheleiland zijn eskimos in hechtenis genomen, die bekend zouden hebben, 3 jaren geleden de zendelingen pater Leroux en pater Rouvier in 't Coppermine-rivier-district (N.-Canada) te hebben vermoord. Men vermoedt, dat zij tot dezelfde bende behooren, die de ontdekkingsreizigers Rafford en Street nabij Coronation-golf hebben vermoord.

In 't voorgestelde contract tot afstand van de Deensche Antillen aan N.-Amerika komt een zinsnede voor, waarbij aan Denemarken meer vrijheid van bewegen wordt gegeven in Groenland. 't Is of Denemarken toonen wil, dit niet als een doode letter te aanvaarden en of 't dadelijk de over-

tuiging wil bevestigen, dat tegenover het voorgenomen prijsgeven van de 3 eilandjes in West-Indië, een verhoogde activiteit in zijn pool-koloniën zal worden gesteld.

Uit Kopenhagen is een wetenschappelijke expeditie naar Noord-Groenland gezonden, die onder leiding van Knud Rasmussen staat. Hij wordt vergezeld door den cartograaf Peter Freuchen, die hem ook vroeger reeds bij poolreizen vergezelde en door den geoloog Lange Koch (Deen), benevens dr. Th. Wulff, een Zweedsch botanist.

Op 2 April is Rasmussen reeds naar Groenland vertrokken; het de bedoeling van Upernivik per sledevaart over 't ijs van de Melvillebocht in N. Groenland door te dringen. 't Voornaamste doel is de streek tusschen Independance-baai in 't O. en Nordeneksjöld-inlet met Sherard Osbornjord in 't W., waartusschen Peary in 1894 een waterverbinding aannam, terwijl onderzoekingen van Rasmussen in 1912 aan 't bestaan hiervan deden twijfelen.

Mochten de omstandigheden 't bereiken van die streek beletten, dan zullen onderzoekingen aan de Melville-baai worden gedaan en de winter daar worden doorgebracht.

Uit Kristiania is de oprichting gemeld van de naamlooze vennootschap der Svalbard-kolenmijnen op Spitsbergen. Het kapitaal is op 3 tot 5½ millioen kronen gesteld. Het steenkolenveld ten Z. van de Adventbaai en 't Svalbardveld aan de Green Harbour komen in ontginning, de kolenvoorraad wordt respectievelijk op 400 en 20 millioen tonnen geschat. De jaarlijksche productie wordt berekend op 200.000 ton.

Zwarte troepen aan de Engelsche fronten.

Onlangs werd, zooals wij meldden, in 't parlement aangedrongen op een ruimer gebruik van zwarte krachten bij 't leger te velde. Wij beschouwden dit als een voorlooper van een regeeringsmaatregel, hetgeen dan zoo ook is uitgekomen. In antwoord op een nadere vraag van majoor Wedgwood, of er stappen zijn gedaan om zwarte troepen in Afrika te werven vóor den dienst in Egypte, Aden en Mesopotamië, heeft de minister Lloyd George medegedeeld, dat het Departement van oorlog zich in verbinding heeft gesteld met de militaire autoriteiten in Afrika. De resultaten achtte hij blijkbaar nog niet voor algemeene verspreiding geschikt, hij wilde ze majoor Wedgwood intusschen al wel particulier mededeelen.

Tusschen werving, organiseering, africhting en zending naar 't oorlogsterrein ligt een noodzakelijk breede tijdsruimte. 't Zal dus wel eenigen tijd duren, vóórdat wij de resultaten der werving aan de fronten zelf merken, maar dat met de recruteering een begin is gemaakt is wel als zeker aan te nemen. Zullen de verbintenissen zich bepalen tot vrijwillige aanmelding en zullen de instructiën der werfagenten de oude werfpraktijken voorkomen?

Weer Armenische gruwelen.

Na de gruwelen, te wreed en te afschuwelijk vaak, om ze te kunen weergeven, die den Armeniërs door hun Turksche overheerschers werden aangedaan, bereikte de oorlog hun land en bracht nieuwe beproeving. Toch kon men zich de illusie maken, dat de partijen, strijdend tegenover elkander staande, de bevolking eenigszins zouden ontzien, al was 't maar uit eigenbelang. Zijn de berichten juist, die uit meerdere bronnen tot ons kwamen, dan zijn echter nieuwe massamoorden op Armeniërs door Turken gepleegd, in het gedeelte van 't Taurusgebergte, waar de groote Bozanbitunnel dit voorschrijft.

Daar werken 12.000 Armenische werklieden, die er met vrouwen en kinderen leven. Om de reden, die wij niet vermeld vinden (meestal is 't verdenking van opzetten tot verzet of oproer), werden 40 hunner bijeengebracht en afgemaakt, waarna bij de anderen de vrouwen van de mannen gescheiden en in verschillende richting gedreven werden. Mag men de verdere berichten gelooven, hetgeen in den tegenwoordigen tijd gelukkig aan twijfel onderhevig is, dan zouden alle mannen vermoord en de vrouwen en kinderen tot een staat van slavernij gebracht zijn.

De strijd in Egypte.

Na een rust, die de verwachting al deed uitspreken, dat 't Egyptische front beiderzijds was uitgeput om aan andere fronten meer kracht toe te voeren, is 't daar toch weer tot gevechten van beteekenis gekomen, vooral in 't district Katia van 4—12 Augustus. De aanvankelijke berichten waren zoo verward en tegenstrijdig dat er weinig stelligs uit was op te maken; dit is verklaarbaar door het feit, dat eigenlijk geen der partijen op een terreinwinst van overwegende beteekenis als resultaat kan wijzen, en wie niet beslist overwonnen is, noemt zich overwinnaar. De opperbevelhebber der Britsche krijgsmacht in Egypte zegt omtrent de sterkte en verliezen van de Turken nu juistere gegevens te kunnen verschaffen en hij geeft die dan ook tot in eenheden gespecificeerd. Maar hij laat daarbij na te melden, wat hij met stelligheid kon doen, de cijfers van Engelsche zijde er tegenover te plaatsen.

De T. waren ongeveer 18000 man sterk. De Britten namen 49 officieren en 3871 man gevangen. De T. hadden 1251 aan gesneuvelden en naar schatting 4000 gewonden. Een totaal verlies dus van ruim 9000 man. De buit der Br. bestond verder uit 1 Krupp-kanon, een batterij berggeschut met 4000 granaten, 2300 geweren, 1 millioen patronen, 9 Duitsche machinegeweren met 30 kisten munitie.

Dergelijke cijfers zouden toch wel aan een behaald groot voordeel doen denken, al zeggen de T. dat de onderneming aan haar doel heeft beantwoord. Onmogelijk is dit intusschen alweer niet, want die bedoeling kan in hoofdzaak zijn geweest, de Br. macht in Egypte te binden, en van overbrenging naar 't Europeesche krijgstooneel zal nu inderdaad voorloopig wel zijn afgezien.

OOST- EN WEST-INDISCH LITERATUUR-OVERZICHT.

Door de vele, sedert het vorig overzicht, ontvangen publicatiën, wordt ditmaal in hoofdzaak volstaan met eene opsomming van den inhoud.

Tijdschrift voor het Binnenlandsch Bestuur.

Deel 50, Afl. 4. In welke staatkundige verhouding hebben eertijds de Lampoengs tot Bantam gestaan? door M. van Vleuten. — Historische verhalen en legenden van de Minahassa, door J. E. Jasper. — De bekostiging van het volksonderwijs in de zelfbesturen, door C. Lulofs. — Nogmaals plaatselijke kassen ter Sumatra's Westkust, door C. L. — De „Controleur ter beschikking", door C. L. —Eenden als voorbehoedmiddel tegen malaria. — Fransch Indo-China.

Id. Afl. 5. Veeteeltkundige onderwerpen, met betrekking tot de Inlandsche huishouding, inzonderheid op Java en Madoera. Lezingen, gehouden aan de Bestuursschool in het cursusjaar 1915—'16, door Dr. B. Vrijburg. — Uitgifte van gronden, op welke door Inlanders overjarige aanplantingen zijn aangelegd, voor de groote landbouw-industrie, door J. van der Marel. — Kantteekening op vorenstaand artikel, door Mr. G. J. Nolst Trénité. — Een industrie-plaatsje in de Lampongsche districten, door J. van Dissel. — Over de indienststelling van een inspecteur voor de Inlandsche gemeente-financiën ter Sumatra's Westkust, door H. W. Stap. — Een Atjeher bij den keizer van Frankrijk, door C. Poortman. — Op weg naar Britsch-Indië, door M. van Geuns.

Teysmannia.

Afl. 4—5 van jaarg. 1916. Exelsa-koffie, door Dr. P. J. S. Cramer (met ill.) — De besmettelijke veeziekte, genoemd in de wet op de veeartsenijkunde in Ned.-Indië, door Dr. H. J. Smit (Mond- en klauwzeer, dolheid, enz.) — Het planten van cassave volgens de methode van Heemstede van Obelt vergeleken met de gewone bij de bevolking in zwang zijnde methoden, door L. Koch. — Enkele opmerkingen over de bereiding van citronella-olie, door A. W. K. de Jong. — Javaansche voedergrassen, door C. A. Backer. — Oogstcijfers bij paditeelt, door A. J. Koens. — Een middel tegen ongedierte, door M. Th. Koks. — Sprokkelingen op landbouwgebied. (Bestuivingsproeven bij ooftboomen, enz.)

Indisch Militair Tijdschrift.

Juni 1916. — De herziene rechtspleging bij de landmacht (vervolg), door mr. P. A. F. Blom. — Opheldering door brigade-cavalerie, door K. W. Rauh. — Beschouwingen over vliegtuigen in den modernen oorlog en gevolgtrekkingen voor de op te richten luchtvaart in Ned.-Indië, door J. Engelbert van Bevervoorde, met Naschrift van G. E. Visscher. — Aanvulling Infanterie Officierskorps, door Actueel. — Eenvoudiger uitrusting van het gevechts-echelon der Mitrailleur-sectie, door G. — Een nieuwe indeeling van de compagnieën der Veldbataljons, door Lucardie. — Het seinen bij de Infanterie, door L. — Eenige vragen betreffende ons schermvoorschrift, door N. d. M. — Schermopleiding, door J. Beumer, Enz.

Tijdschrift voor Nijverh. en Landbouw in Ned.-Indië.

Deel 92, No. 6. Suikercultuur, -industrie en -handel van Argentinië, naar verschillende gegevens bewerkt, door W. J. van de Leemkolk. — Is onze Vaderlandsche Regeering wel op den goeden weg met hare nieuwe belasting van de suikerondernemingen op Java? door S. J. Hirsch. Met Naschrift der redactie. — De Sapzeef. — Vermogen van rietmolens.

De Tropische Natuur.

Jaarg. V, Afl. 6. Passolora quadrangularis L. (een klimplant), door A. van Straten. — Een lastige Clerodendronvijand, door S. Leefmans. — Determinatietabel der op Java in het wild groeiende en gekweekte soorten van Clerodendron L.

Afl. 7. Iets over de ademhaling bij Anabas scandeno (klimbaars), door P. van Oye. — Tjampoeradoek, door E. Jacobson. — De stekelpapaver (Argemóne mexicana L.) door M. Schroo Jr. — Het aquarium in Indië (vervolg), door J. Sybrandi. — Het conserveeren van dieren (vervolg).

Orgaan der Ned. Ind. Officiersvereeniging.

Juni 1916. Officiersvereeniging tot onderlinge ondersteuning van nagelaten betrekkingen. — Leger of Vloot? door W. H. C. Holle (Een beschouwing waarvan de conclusiën luiden: 1. Het bezit van een halve vloot of een half leger is voor de verdediging van Ned.-Indië tegen den B. V. van nul en geener waarde. 2. Het geld aan die halve vloot en aan dat halve leger besteed....... is over den balk gegooid. Beter ware het voor de economische ontwikkeling en het onderwijs van Indië te besteden. 3. Wenschen wij Indië te behouden, en dat willen wij, dan moeten wij òf het meesterschap ter zee òf dat te land bezitten. Het meesterschap ter zee is voor ons onbereikbaar, blijft dus over het meesterschap te land, gewaarborgd door een sterk militieleger van minstens honderdduizend man). — Onze cavalerie, door M. A. C. Goester. — De Algemeene Oorder No. 2 van 1916. — De sport in ons leger, door K. J. Beckman. — De positieverbetering van den militair beneden den rang van onderluitenant, door D. Roelofsma. — Enz.

Jaarboek van het Mijnwezen in Ned. Oost-Indië.

Jaarg. 43. Verhandelingen. Korte mededeelingen over Indische delfstofzettingen, door J. W. H. Adam. (Loeboek Soelassih en Mangani). — Bijdragen tot de geologie van Centraal Celebes, door Mr. W. A. J. M. van Waterschoot van der Gracht. — Eocene orbitoiden en nummulieten van Poeloe Laoet door Dr. L. Rutten. — Verslag over de aarbeving op 26 Juni 1914 inde residentie Benkoelen, door Dr. M. Pontoppidan, met een Naschrift: De meest geteisterde plaatsen, in verband met de terreinformatie, door den ingenieur der gouvernements-gebouwen S. Snuijf.

Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel.

Mededeelingen van het Agricultuur-Chemisch Laboratorium No. XII. Praktische bemestings-, nawerking- en vruchtwisselingsproeven. Verslag over den Westmoesson 1914—'15, door Dr. A. W. K. de Jong en Dr. C. van Rossem.

Mededeelingen van het Laboratorium voor plantenziekten. No. 19. Onderzoekingen over het ontijdig afsterven van peperranken in Ned.-Indië. (II. De pepercultuur op Banka), door Dr. A. A. L. Rutgers.

Id No. 20. Ziekten en plagen der cultuurgewassen in Ned.-Indië in 1915, door C. J. J. van Hall.

Mededeelingen van het Proefstation voor Thee. No. XLV. Fermentatieproeven te Kertasarie en Malabar genomen, door Dr. J. J. B. Deuss en A. Brzesowsky. — Discussie van deze proeven door K. A. R. Bosscha c. s.

Proefstation Midden-Java.

Mededeeling No. 21. Het helopeltis-vraagstuk, in het bijzonder met betrekking tot cacao, door Dr. W. Roepke.

Locale Belangen.

Mededeeling No. 20. — Verdient het aanbeveling aan de locale besturen zelfbestuur toe te kennen, en zoo ja, in welke mate? — Ten aanzien van welke onderdeelen van de algemeene bestuurstaak ware thans zelfbestuur in te voeren? — Is wijziging der bestaande decentralisatie-wetgeving noodig om tot zelfbestuur te geraken, en zoo ja, in welken zin? Praeadvies, uitgebracht voor het zesde decentralisatie-congres, door Mr. B. H. Drijber.

Pintoe-Perniagaän.

In No. 84 (30 Juni 1916) het slot van het artikel, door S., over „Draadlooze telegrafische verbindingen tusschen Nederland en Oost-Indië". (Gelijktijdig verschenen in „Bandera Holanda" van 30 Juni j.l.)

Eigen Haard.

In het No. van 26 Aug. een geïllustreerde beschrijving, door Dr. N. H. Swellengrebel, van de afdeeling voor Tropische hygiëne van het Koloniaal Instituut te Amsterdam.

De Ingenieur.

No. 35 bevat het portret met levensbijzonderheden van den benoemden burgemeester van Semarang, Ir. S. de Jongh Wzn., waarnemend chef der exploitatie van de Semarang—Joana-stoomtram-Maatschappij. De schrijver Ir. R. A. van Sandick, acht deze benoeming voor de ingenieurswereld van belang, omdat zij weer een bres schiet in de verouderde overlevering, dat menschen met een technische opleiding alleen in zuiver technische betrekkingen op hun plaats zouden zijn.

Eerste Koloniaal Onderwijs-congres.

Behalve de reeds in een vorig Kol. Weekblad genoemde Prae-adviezen zijn, in verband met het hierboven genoemd congres nog verschenen een tweetal publicaties, getiteld:

1. Het onderwijs in Nederlandsch-Indië, door Mr. K. F. Creutzberg en J. Hardeman. Uitgegeven vanwege het Eerste Koloniaal Onderwijs-Congres. 's-Gravenhage, Drukkerij Korthuis.

2. Catalogus van de school- en onderwijs-tentoonstelling bij gelegenheid van het Koloniaal Onderwijs-Congres, te houden op 28—30 Aug. 1916 te 's-Gravenhage. 's-Gravenhage, Js. Bootsma.

De Indische Mercuur.

No. 34. De structuur van den grond. Mededeelingen uit het laboratorium voor hoogland-cultures der Rijks Hoogere Landbouwschool te Wageningen, door Dr. Z. Kamerling. — De indigohandel tijdens den oorlog, door C. J. van Lookeren Campagne. — Landbouw, handel en scheepvaart van Madras gedurende 1915—'16. — De overzeesche handel en den oorlog. — Kultuurberichten. — Kleine mededeelingen. — Verslagen van Maatschappijen. Enz.

De geldmiddelen van Ned.-Indië.

Als uitgave van het Ministerie van Koloniën verscheen bij M. Nijhoff te 's-Gravenhage een geschrift, getiteld: „Overzicht der geldmiddelen van Nederlandsch-Indië van 1867 af". De eerste helft geeft cijfers, de tweede bevat beredeneerde toelichting; het jaar 1867 is als tijdstip van aanvang genomen, omdat de Indische comptabiliteitswet toen in werking is getreden.

Moesthika's.

In de Levende Natuur (van 16 Aug. j.l.) schrijft Dr. H. Breitenstein over Moesthika's, of Mestika's, of batoe goeliga, dat zijn steentjes welke hoogst zelden worden aangetroffen in vruchten (bijv. klapper). Bij de inlanders zijn deze „amuletten" in hoog aanzien en worden door hen wel als edelgesteenten gedragen. Dr. Br. bezit een aantal dezer merkwaardige steentjes, waarvan hij een afbeelding geeft.

Publicaties der afd. Nijverh. en Handel.

Als No. 5 van de publicaties in 1916 der afdeeling Nijverheid en Handel te Buitenzorg is verschenen een Adresboek van de Nederlandsch-Indische Nijverheid en als No. 6 dier publicaties een geschrift, getiteld: Gegevens betreffende de Nijverheid in Ned.-Indië. I.

De Java-Post.

In de Nos. 22, 24 en 26 van jaarg. 1916 een beschouwing van J. Suys, getiteld: Indisch Staatsbeleid. Verder bevatten de Nos. 23— 25 het vervolg en slot van Pr. H. Geurtjens' artikelenreeks: Reisindrukken van Zuid-Nieuw-Guinea (interessant, vooral uit ethnographisch oogpunt).

De goudindustrie.

Bij M. D. Tjeenk Willink te Haarlem verscheen als No. 1 van een nieuwe serie geschriften over „Onze Koloniale Mijnbouw" (onder redactie van Dr. J. Dekker) een boekje, getiteld: „De goudindustrie, door Dr. J. H. Verloop". De deskundige schrijver geeft hierin een zeer duidelijk beeld van de winningswijze en de beteekenis van dat edele metaal in Oost- en West-Indië, terwijl de tekst wordt aangevuld door een groot aantal keurige illustraties.

Pemimpin Pengoesaha Tanah.

Van dit Maleische maandschrift voor den inlandschen landbouwer (uitgave Vorkink, Bandoeng), ontvingen wij de Hollandsche vertaling van afl. 7—8, jaargang 1915. De inhoud is zeer interessant en leerrijk. Zoo bevatten deze afl. o.a. de volgende opstellen: De aardappelcultuur door de Inlandsche bevolking in de residentie Pasoeroean (vervolg), door A. M. E. Mijer. — Naar aanleiding van de pasar gambir te Batavia (1 Juli 1915), door F. W. J. Westendorp. — Het tappen van hevea, door W. M. v. Helten. — Kapok-cultuur op Java, door W. M. van Helten. — Over Kesemek (Diospyros Kaki L.), door J. Wolff. — Landbouwonderwijs aan Inlandsche boerenzoons, door N. J. Keyzer. — De bereiding van arensuiker. — (De meeste bijdragen zijn geïllustreerd.)

Leeszaal Heulstraat 17.

Opgave van dagbladen en tijdschriften, ter lezing liggend in de leeszaal van het Hoofdbestuur van „Oost en West", Heulstraat 17, Den Haag, welke dagelijks, Zon- en feestdagen uitgezonderd, geopend is van 's morgens 9—6 uur 's namiddags:

De Planter, De West, Suriname, De Surinaamsche Bode, Sumatrapost, Sumatrabode, De Padanger, De Sumatra Courant, Javabode, Bat. Nieuwsblad, Soer. Handelsblad, Nieuwe Soer. Courant, Deli Courant, Atjeh's Nieuws- en Advertentieblad, Preangerbode, Javasche Courant, De Locomotief, De Banier, Het Witte Kruisblad, De Nieuwe Vorstenlanden, De Hofstad, enz., benevens 20 diverse Maleische bladen en tijdschriften en tal van Brochures, Jaarverslagen, enz.

Verscheidene periodieken, waaronder:

Hou en trou, Vrede door Recht, De Stem van Indië, Tijdschrift voor economische geographie, Nederl. Zendeling-Genootschap, Indisch Genootschap, Weekblad voor den handeldrijvenden en industrieelen middenstand, Exportblad.

Leeszaal Laan van Meerdervoort 187.

Bat. Nieuwsblad; De Locomotief; Het Soer. Handelsblad; De Sumatra Post; De Sumatra Bode; Suriname; Tjahaja Sumatra; De Ind. Mercuur; Weekblad voor Indië; De Banier; De Ind. Gids; Neerlandia; Koloniaal Tijdschrift; Vrede door Recht; Onze Vloot; Ons Leger; Maandblad voor Vrouwenkiesrecht; Theosophisch Maandblad; Korte ber. voor Landbouw, Nijverheid en Handel; Publicaties v. h. Ned. Ind. Landbouw Syndicaat; Archief v. d. Suiker-Industrie in Ned.-Indië; Korte verslagen van de Verg. der Tweede Kamer der Staten-Generaal; Brochures, enz. benevens een Bibliotheek.

Vereeniging OOST en WEST.

Afdeeling 'S-GRAVENHAGE.

Aan het Bureau **Laan van Meerdervoort 187,** zijn van **10—12** en van **2—4** uur (uitgezonderd Zaterdagsmiddags) inlichtingen te bekomen omtrent de volgende personen die werk zoeken voor:

Muziek- en Zanglessen.	Lessen in Machineschrijven en Stenografie.
Teeken- en Schilderlessen.	Dame als Hoofd — of hulp in de huishouding.
Lessen in moderne talen.	Dame als Lectrice of Dame van gezelschap.
Fransche-, Duitsche-, Engelsche- en Italiaansche Conversatielessen.	Kinderjuffrouw in Indië.
Opleiding admissie examen H. B. S. en Gymnasium.	Indische massage en manicure, uitsluitend voor Dames en kinderen.
Handwerklessen.	Zweedsche gymnastiek, Heilgymnastiek, enz., uitsluitend voor Dames en Kinderen.
Schrijf-, Kopiëer- en Vertaalwerk.	

Deze inlichtingen zijn ook te verkrijgen op schriftelijke aanvraag bij den Secretaris der Commissie voor hulp aan werkzoekenden, den heer J. A. SOETENS, **Ieplaan 11.**

Aan bovengenoemd adres zijn ook inlichtingen te bekomen omtrent Families, die zich belasten met de opvoeding van kinderen, omtrent hotels, pensions, inrichting, medische hulp, onderwijs enz.

☛ Indische Dienstboden kunnen zich aangeven in **Laan van Meerdervoort 187** voor eene verandering van dienst, of een dienst bij een naar Indië terugkeerende familie; hetzij schriftelijk of mondeling; voor eene voorloopige opname tot het tijdstip van weder in dienst treden bestaat geen gelegenheid.

OPGAVE van Leden der Vereeniging „Oost en West", die zich beschikbaar stellen voor het geven van privaatlessen in Indische talen.

A. H. J. G. WALBEEHM, van Lumeystr. 100,	's-Gravenhage,	Javaansch, Maleisch.
Mr. E. RIJKE, Witte Singel 46,	Leiden	Javaansch, Maleisch, Madoereesch.
S. TAGOR, Inl. Veearts, Burg. Reigersstr. 51bis,	Utrecht,	Maleisch. Battaksch.
W. G. HAUFF, Voorzitter der Federatie van Ned. Stenografie-leeraren in Ned.-Oost-Indië, Vaartweg 75,	Hilversum.	Maleisch, Boekhouding b. d. Suiker-Industrie volgens The Decimal Classification and Relativ Index by Melvil Dewey.

LEDEN, die in deze opgave opgenomen wenschen te worden, kunnen zich opgeven aan den Secretaris der Vereeniging, Heulstraat 17, 's-Gravenhage.

*** Bij het INFORMATIE-BUREAU van de Vereeniging *„Oost en West"*, Heulstraat 17, Den Haag zijn de navolgende werkjes verkrijgbaar:

a. **Een Boekje over onze Oost voor hen, die er niet geweest zijn.**
door J. H. en H. B.
Prijs: 1 exemplaar **f 0.10.** 50 ex. **f 2.80.**

voor Departementen en Leden der „Maatschappij tot Nut van het Algemeen" **f 2.20** per 50 ex., plus 25 cent voor frankeerkosten.

b. Onze Oost II. **Iets over den Inlander en zijn Zieleleven.**
door T. J. BEZEMER.
Prijs: 1 exemplaar **5 cent.** 50 ex. **f 2.—;**

voor Departementen en Leden der „Maatschappij tot Nut van het Algemeen" **f 1.55** per 50 ex., plus 25 cent voor frankeerkosten.

*** Bij het INFORMATIE-BUREAU van de Vereeniging „Oost en West", Heulstraat 17, de Firma MARTINUS NIJHOFF, Lange Voorhout 9, Den Haag, en andere Boekhandelaren zijn verkrijgbaar:

a. Onze West:
I. **De Kolonie Suriname,** door REMAN IRÜS (FRED. OUDSCHANS DENTZ);
II. **De Kolonie Curaçao,** door M. VICTOR ZWIJSEN, Oud-Rector van het Colegio „Santo Tomás" te Curaçao.
Prijs per exemplaar **f 0.25** en f 0.03 frankeerkosten

b. Staats- en partic. betrekkingen in onze Overzeesche Bezittingen; Werkkring en Vooruitzichten

No. I. **De Bestuursambtenaren in Nederlandsch-Indië.**
Prijs: **f 0.25** per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten

No. II. **De Geëmployeerde bij de Javasuiker-Industrie.**
Prijs: **f 0.20** per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.

No. III. **De Rechterlijke Ambtenaar in Nederlandsch-Indië.**
Prijs: **f 0.15** per exemplaar en f 0.01 frankeerkosten.

No. IV. **De Ingenieur in Nederlandsch-Indië.**
Prijs: **f 0.40** per exemplaar en f 0.03 frankeerkosten.

No. V. **De Ambtenaar bij het Boschwezen in Nederlandsch-Indië.**
Prijs: **f 0.20** per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.

No. VI. **De Ambtenaar bij het Onderwijs in Nederlandsch-Indië.**
Prijs: **f 0.25** per exemplaar en f 0.03 frankeerkosten.

No. VII. **De Vooruitzichten van den Nederlandschen arts in Nederlandsch-Indië.**
Prijs: **f 0.25** per exemplaar en f 0.03 frankeerkosten.

No. VIII. **De Ambtenaar bij den dienst der in- en uitvoerrechten en accijnzen in N.-Indië.**
Prijs: **f 0.20** per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.

No. IX. **De Ambtenaar bij de Gouvernements-Marine in Nederlandsch-Indië.**
Prijs: **f 0.20** per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten

Huishoudelijke- en Keuken-Artikelen.

Kolen- en Gasfornuizen.

Baden en Geysers.

Gas- en Elec. Ornamenten

Haarden en Kachels.

WIJTENBURG-MOLL

MEUBILEERING
BEHANGERIJ STOFFEERDERIJ
INRICHTING VAN VILLA's EN HUIZEN
in huur per maand en per jaar.

Anna van Saxenplein 2 - 's-Gravenhage - Tel. 7255

SEMI EMAILLE FOTO's

op Broche, Dasspelden, Manchetknoopen en Aanhangers, NAAR ELK PORTRET, bestelt U het best bij:

A. M. A. SUSAN

Regentesselaan 108 - Telefoon Haag 6757
Boekhorststraat 14 - Telefoon Haag 3305

BROCHE vanaf 70 cent.

„MODERN-SHOE"

5 Vlamingstraat 5 Den Haag

1e huis vanaf de Veenestraat.

Soliedste adres voor Dames-, Heeren- en Kinderschoeisel, in alle genres.

ALLE REPARATIËN SPOEDIG EN BILLIJK.

Aanbevelend,

(On parle Français). P. Ph. BAZIN.

UITGAVE van de N.V. Boekdrukkerij v.h. Firma T. C. B. TEN HAGEN en bij alle Boekhandelaren verkrijgbaar:

GEILLUSTREERD

Nederlandsch Conservenboek

VOLLEDIGE HANDLEIDING

VOOR

H.H. Conservenfabrikanten, Restaurateurs en Koks,

ALSMEDE VOOR

Particulier gebruik

DOOR

LEONARD G. BOL.

Prijs: ingenaaid . . . . **f 2.40**
gebonden . . . . **- 2.90**

A. SCHRÖDER & Co.

Groenmarkt.

Voor **Najaar** en **Winter**

JAPONSTOFFEN

BONTGARNITUREN

TANDHEELKUNDIGE INRICHTING, Nieuwstraat 10.

E. J. OFFERHAUS, Dentist.

KUNSTTANDEN. GEBITTEN.

Spreekuur alle werkdagen 9-12-1½-4. DEN HAAG, Telephoon 7352.

F. C. DE BRUYN

Magazijn van Comestibles en Fijne Vleeschwaren

LEVERT UITSLUITEND EERSTE KWALITEIT ARTIKELEN TEGEN BILLIJKE PRIJZEN.

Bestellingen worden dagelijks opgenomen en franco thuis bezorgd.

Vraagt Prijscourant. Neemt Proef.

Telefoon 3361 - Danckertstraat 43.

Confiserie en Chocolaterie Royales

J. A. KRUL.

Grand Salon de Rafraîchissements NOORDEINDE 44,

Vraagt onze CHOCOLADE (alleen prima merken),
FIJNE BONBONS en HAAGSCHE HOPJES.

P. B. VAN MOORSEL & Co

Kerkplein 11-12, naast het Hoofdpostkantoor.
Torenstraat 5-6 - Telefoon 2898 - Den Haag

Goedkoopst adres voor het geheel of ged. installeeren van woningen.

Sigarenmagazijn

W. H. RUSMAN

Weimarstraat Den Haag

hoek van Bylandtstraat 89-91.

TELEFOON HAAG 8392.

„DE OUDE VETTE HEN"

Anno 1680.

DRIEHOEKJES. TEL. HAAG 2480 en 2500.

Hofleveranciers.

BRUINBROOD | SPORTBESCHUIT BESCHUIT BANKET

Vraagt Uwen langanan „HIGHSPEED" POETSCRÊME

van de American Company of Chemical Products.

Hoofdagent voor Nederland A. J. A. MUSSERT, *'s-Hertogenbosch.*

Met HIGHSPEED poetst gij Uw zilver, koper en nikkel in een minimum tijd.

RIPPEN

Pianohandel

PIET HEINSTRAAT 42
ELANDSTRAAT 17.
Tel. 4683.

Verhuren Stemmen

VAN SEVENTER & PALUDANUS

KLEERMAKERIJ

Heerengracht 38 - Telefoon 4214

Draagt onze reclame
COLBERT-COSTUUM
naar maat van f 35.—

Diverse dessins prima Engelsche Stoffen - Solide bewerking.

J. B. HEIJDEMAN,

CONFISEUR. - PATISSIER.

Valeriusstraat 3, Tel. H. 7857.

Speciaal adres

Zoute Krakelingen.